

Chitabu cha MISEMO Tanga mbere

Chitabu hichi ni cha Misemo yotungbwa pho kare na ichihumirwa kufundza atu a Mlungu kusagalato hiko Iziraeli. Misemo minji yatungbwa ni Selemani, ela yanjina ni ya Aguri na mfalume Lemueli wa Masa.

Misemo hino yosi yaandikpwa chimashairi dza Zaburi. Umaarufu wa misemo hino iriyo Bibiliani ni vira inavyolavya ujumbe mziho kpwa maneno machache. Kpwa hivyo inaweza kuikpwa moyoni na kuhumirwa kpwa maisha ga chila siku.

Chitu cha muhimu chinachofundzwa ni iyo Misemo ni kukala, ikima ni chipawa kula kpwa Mwenyezi Mlungu. Ikima hino ndiyo imuphayo mutu ushauri wa kusagalato napho a kaya, kazini, siasani na hata sukuli.

Kpwa kukala misemo minji ni mifupi-mifupi na ujumbewe unalaviwa katika aya mwenga tu, chila aya nkuima macheye. Ela piya kuna seemu zanjina za chitabu hichi ambazo zina mtiririko mure wa somo. Kpwa mfwano sura ya 8:1—9:18 zinahuambira kukala ikima ni dza mchetu anayeshauri atu ariche uzuzu asagale kpwa ikima.

Maelezo muhimu kpwa chifupi

Jinsi misemo inavyoweza kuhumirwa *1:1–7*
Mvyazi anashauri umuhimu wa kuendza
ikima na kuricha uzuzu *1:8–7:27*

Ikima inagomba 8:1-36
 Ikima inaalika karamu 9:1-12
 Kululu za mchetu mzuzu 9:13-18
 Misemo ya busara ya Selemani 10:1—24:34
 Chienjerezo cha Misemo ya Selemani 25:1—
 29:27
 Misemo ya Aguri 30:1-33
 Mambo ambago Mfalume Lemueli wafundzwa
 ni nine 31:1-31

Mahumizi ga misemo

- ¹ Hino ni misemo ya Selemani ambaye kala ni mwana wa Daudi na mfalume wa Iziraeli.
- ² Ni ya kumanyisa atu ikima na adabu; iahende aelewe maneno ga busara;
- ³ inafundza kuhumira ikima, kuhenda haki, uadilifu na usawa.
- ⁴ Nkuapha ulachu asiomanya, na kuhenda barobaro aphahe marifwa na akale makini.
- ⁵ Mwenye busara asikire na aenjereze ilimu, mwenye ikima aphahe mashauri ga kumlongoza.
- ⁶ Aho naelewe misemo na ndarira, maneno ga enye ikima na mafumbo gao.
- ⁷ Kumuogopha Mwenyezi Mlungu ndicho chandzo cha marifwa, ela azuzu nkubera ikima na adabu.

Kukanywa na asena ayi

- ⁸ Mwanangu, gbwira mafundzo ga sowe, wala usipuze malagizo ga mayoo.

- 20 Ikima inaiha kpwa raka ra dzulu kpwenye njira kulu,
inakota kululu cheteni,
- 21 inaiha phatu phenye atu anji,
inatangaza kpwenye maryango ga mudzi,
- 22 “Mwi msiomanya! Mnalonda kusamanya hadi rini?
Na mwi enye chibero, mundamendza ku-bera hata rini?
Namwi apumbavu! Mundazira marifwa hadi rini?
- 23 Kala mwaphundza mashauri gangu,
ningeaambira garigo mwangu moyoni,
namwi mngephaha marifwa.
- 24 Vyo nchivyoiha ela mkarema kuphundza,
na nkakusengererani ela tamkajali,
- 25 mwamena mashauri gangu gosi,
wala maonyo gangu tamgajali.
- 26 Nami phahi, nindakutsekani siku ya mashaka genu,
mimi nami nindakutsekani ndiphofikpwa ni nduni.
- 27 Nduni iyo ndiphokugbwavukirani dza phuto,
na mashaka genu ndiphokuphepherusani dza chikulukulu,
hipho ziki na tabu ndiphokuphahani,
- 28 ndipho ndiphoniiha ela sindaihika,
mundaniendza kpwa chadi ela tamunda-niphaha.
- 29 Kpwa kukala mwatsukirira marifwa,
wala tamyatsambula kumuogopha Mwenyezi Mlungu.

- 30 Madamu mwarema mashauri gangu,
na mchipuza maonyo gangu gosi,
31 phahi, mundarya matunda ga mahendo genu,
mundayugbwa ni werevu wenu enye.
32 Kpwa kukala atu asiomanya nkudziolaga
kpwa likani rao,
azuzu nkudziangamiza kpwa kura kudzi-
amini kpwao.
33 Ela chila aniphundzaye andakala salama,
naye andahurira bila ya kuogopha mai.”

2

Fwaida ya kukala na ikima

- 1 Mwanangu, uchikubali maneno gangu,
na kusamini malagizo gangu,
2 uchihega sikiro kuphundza ikima,
na kuelekeza moyoo uphahe kuelewa.
3 Nawe uchivoya busara,
na uchiririra kuelewa;
4 Uchiendza ikima dza feza,
na uiendze dza hazina iriyofwitsika;
5 Ndipho ndiphoelewa kumuogopha Mwenyezi
Mlungu,
na kuweza kummanya.
6 Kpwa kukala Mwenyezi Mlungu nkuapha atu
ikima;
mwakpwe mromoni nkutuluka marifwa na
uwezo wa kuelewa;
7 Nkuaikira ahendao garigo sawa akiba ya ikima
iriyo kamili;
Naye ni ngao kpwa hinyo aphiyao kpwa
uaminifu;

- 8 Aphahe kuarinda aphiyao kpwa haki,
Na kusitiri njira za aaminifu.
- 9 Uchiphundza ndipho undamanya kuhenda ra
uadilifu na haki,
Undamanya ra sawa na nono ra kuhenda.
- 10 Mana ikima indainjira mwako moyoni,
na marifwa gandafwahira nafusiyo.
- 11 Busara indakurinda;
Na marifwa gandakusitiri.
- 12 Gago gandakutenga na njira za uyi,
na atu a maneno ga kuangamiza.
- 13 Atu arichao njira za kugoloka,
ili atsupe na njira za jiza.
- 14 Ahamirwao ni kuhenda mai,
na amendzao kubanangbwa ni uyi,
- 15 atu ambao mahendo gao ni mai,
na njira zao taziaminika.

Ikima indakutenga na uzembe

- 16 Uchikala na ikima undaweza kuepuka ku-
ruswa ni mchetu malaya,
Ee, mchetu malaya wa maneno ga mtswano,
- 17 Mchetu ariyericha mlumewe wa uhanani,
na kuyala chirapho cha ndowa arichohenda
mbere ya Mlunguwe.
- 18 Nyumbaye inadidimiza chifoni,
na njiraze zinaphirika kuzimu.
- 19 Yeyesi amlungaye kandauya tsona,
wala kandaishi tsona.
- 20 Kpwa hivyo, iga mfwano wa atu anono,
na kulunga njira za enye haki.
- 21 Mana alungao usawa andasagala kpwenye tsi,

na asagalao chikamilifu andasazwa ndani ya tsi.

²² Ela atu ayi andatuluzwa kula ndani ya tsi, na asio aaminifu andang'olwa.

3

Kuluphira Mlungu na moyoo wosi

- ¹ Mwanangu, usiyale mafundzo gangu, ela gbwira malagizo gangu na moyoo wosi.
- ² Kpwa kukala zindakupha siku nyinji, maisha mare na kpwenderera vinono katika mambogo gosi.
- ³ Mendzwa na uaminifu usirichane nawe, uvwale mwako singoni, uandike mwako moyoni.
- ⁴ Ndipho undakubalika na kutogolwa mbere za Mwenyezi Mlungu na mbere za mwanadamu.
- ⁵ Mkuluphire Mwenyezi Mlungu na moyoo wosi, wala usiadamire achilizo mwenye;
- ⁶ Chila uhendaro muadamire iye naye andagolosa njirazo.
- ⁷ Usidziona kukala u mwerevu, Muogophe Mwenyezi Mlungu na uriche kuhenda mai.
- ⁸ Iyo indakala dawa mwako mwirini, na chitu cha kutiya nguvu mifuphayo.
- ⁹ Muishimu Mwenyezi Mlungu kpwa malizo,

na seemu ya mavuno ga kpwandza ga chila uphandacho.

- ¹⁰ Uchihenda hivyo vitsagavyo vindakoterwa, na simikiro zindaodzazwa uchi wa zabibu.
- ¹¹ Mwanangu, Mwenyezi Mlungu achikutiya adabu ili kukulongoza vinono, usigatsukurire madide, na achikukanya, usivundzike moyo.
- ¹² Mana Mwenyezi Mlungu nkumtiya adabu ye ammendzaye dza vyo baba amtiyavyo adabu mwanawe ammendzaye.

Unono wa ikima

- ¹³ Baha mutu aphahaye ikima, na mutu awezaye kuelewa.
- ¹⁴ Ikima ni bora kuriko feza, ina fwaida kuriko zahabu.
- ¹⁵ Ikima ni bora kuriko mawe ga samani, takuna chitu chochosi cha kuazika china-choweza kulengana nayo.
- ¹⁶ Indakupha maisha mare, utajiri na ishima.
- ¹⁷ Njiraze ni nono, zosi zinaelekea kpwenye amani.
- ¹⁸ Ikima ni muhi wa uzima kpwa osi anaolphaha, ana baha osi anaogbwirana nayo.
- ¹⁹ Kpwa ikima Mwenyezi Mlungu waika misingi ya dunia, na kpwa ufahamu Mwenyezi Mlungu wadumisha dzulu mlunguni.

- 20 Kpwa marifwage vilindi vya madzi vyatsembuka,
na maingu ganatweneza manena.
- 21 Mwanangu, gbwira ikima na uhende achili,
usiviriche bii.
- 22 Navyo vindakupha maisha manono,
dza mkpwufu uhendavyo singoyo ikakala nono.
- 23 Ndipho undaweza kuphiya vyako kpwa usalama,
wala chigulucho tachindakpwala.
- 24 Ulalapho, kundakala na hofu,
undaphaha usingizi mnono.
- 25 Usiogophe tisho ra gafula,
wala shambulizi kula kpwa atu ayi.
- 26 Kpwa mana Mwenyezi Mlungu andakala kuluphiroro,
andakuepusha usedze ukagbwirwa ni muhego.
- 27 Usimlafye mutu alondaye msada,
ichikala una uwezo wa kuhenda hivyo.
- 28 Usimuambire jiranio,
“Phiya wedze muhondo, nindakpwedza nkuphe,”
ichikala cho chitu unacho phapho.
- 29 Usipange mai dzulu ya jiranio,
anayeishi phephi nawe vinono bila wasi-wasi.
- 30 Usihehe na mutu bila chisa,
ichikala kadzangbwekuhendera uyi wowosi.

- 31 Usimuonere wivu mutu wa fujo,
wala usiige mwendowe.
- 32 Mana atu ayi ntsukizo kpwa Mwenyezi
Mlungu,
ela ye nkuamini atu ambao njira zao
zagoloka.
- 33 Mwenyezi Mlungu anaapiza nyumba za atu ai,
ela anabariki za enye haki.
- 34 Iye nkubera enye chibero,
ela nkuonera mbazi a pole.
- 35 Enye ikima andavuna ishima,
ela azuzu andaifiwa.

4

Ushauri kpwa anache

- 1 Anangu, gbwirani mafundzo ga sowe yenu,
hegani masikiro genu mphahae kuelewa.
- 2 Nakuphani malagizo manono,
kpwa hivyo msireme mafundzo gangu.
- 3 Nriphokala mriphokala mwanache mimi
mwanangbwa wa baba,
wa kurengbwarengbwa, chipendzi cha
macheye cha mayo,
- 4 baba wanifundza achiamba,
“Moyoo nauririkane sana maneno gangu,
gbwira shariya zangu, nawe undaishi.
- 5 Dziphahire ikima, dziphahire kuelewa mambo;
usiyale wala kubera maneno gangu.
- 6 Usimriche naye andakutundza,
mmendze naye andakurinda.
- 7 Dzambo ra msingi ni kudziphahira ikima;

lavya chila urichonacho kpwa uphahe busara.

- 8 Siamini sana ikima, naye andakuika dzulu na andakuhenda uishimiwe.
 9 Andakuvwika chiremba cha unono phako chitswani, andakala tadziyo nono.”

Tsambula njira nono

- 10 Mwanangu, phundza na ugbwire maneno gangu, ili miakayo ya kuishi ikale minji.
 11 Nikakufundza njira ya ikima, na nikakuphirika na njira ya sawa.
 12 Unyendekapho, nyagozo tazindazuwiywa, na hata uzolapho kundakpwala ugbwe.
 13 Gbwira sana mafundzo ga ikima usigariche gatsopoke, gatundzeto kpwani ni uzimao.
 14 Usilungane na atu ayi, wala usiige atu ayi.
 15 Njira yao iriche, usiisengerere; usiilunge, lunga njirazo!
 16 Atu ayi taalala bila ya kuhenda uyi, taaphaha usingizi bila kulumiza mutu.
 17 Mana uyi ndicho chakurya chao, na kuhumira nguvu ndio uchi wao.
 18 Ela njira ya enye haki inaigana na mwanga wa chimirimiri, uzidio kung'ala hadi kufikira mutsi kamili.
 19 Nayo njira ya atu ayi ni dza chilungulungu cha jiza, taamanya akpwalacho.

- 20 Mwanangu, phundza ninagokuambira,
hega sikiro uphundze nigombago.
- 21 Higa usigariche bii,
ela gaike mwako moyoni.
- 22 Kpwa vira higo ni uzima kpwa iye agaphahaye,
na ni dawa ya mwiri wosi.
- 23 Rinda moyoo kuriko chitu chanjina chochosi
kpwa kukala himo ndimo chandzo cha uz-
ima.
- 24 Maneno gasigo ga kpweli na gakale kure nawe,
mromoo usigombe handzo.
- 25 Matsogo gaelekeze sawa-sawa,
na ulole mbere kpwa mbere.
- 26 Henda makini njira utsupirayo,
na hatuwazo zindakala salama.
- 27 Usiaphuke kulume wala kumotso,
dzitenge na mai.

5

Onyo Kuhusu Uzembe

- 1 Mwanangu, phundza ikima yangu,
hega sikiro usikize kuelewa kpwangu.
- 2 Ndipho undaweza kukala na achili,
na mromoo undaika marifwa.
- 3 Kpwa mana lilimi ra malaya ri mtswano dza
asali,
na maneno ga kurusakpwe ga laini kuriko
mafuha.
- 4 Ela mwisho wa higo gosi wu utsungu kuriko
chihumbo utsungu,
unakata kuriko mufyu urio na maso kosi-
kosi.

- 5 Nyagoze zinaelekea chifoni,
hatuwaze zinaphirika kuzimu.
- 6 Wala kajali njira ya sawa ya uzima,
njiraze ni za kuangaika na mwenye ka-
manya.
- 7 Sambu mwanangu niphundza,
na usiriche maneno ninagokuambira.
- 8 Tsupa na njira ya kure naye,
tsona usiphiye phephi na nyumbaye.
- 9 Usedze ukadzivundzira ishima,
na ahenda mai akafwaidi urivyotsuma.
- 10 Sedze ajeni akashibishwa malizo,
na jashoro rikahumirwa ni mutu wanjina.
- 11 Mwisho wa maishago ukaula,
wakati mwirio na nyama zinabubudziswa.
- 12 Ndipho undaamba, "Baha kala siyazira ku-
tiywa adabu
na moyo wangu kubera kuonywa!
- 13 Siyaphundza sauti za alimu angu,
wala kuahegera sikiro rangu arionifundza.
- 14 Pho vino nikabanangikirwa,
na nkadzitiya waibu mbere za atu."
- 15 Mwanangu, nwa madzi ga chisimacho
mwenye,
madzi gatulukago mwako chisimani.
- 16 Kpwadze umwage madzi ga chisimacho chila
phatu,
na myuhoyo imwagbwe madzi njira kulu?
- 17 Higo madzi nagakale gako macheyo,
sigo ga kunwa phamwenga na ajeni usioa-
manya.
- 18 Chisimacho cha madzi nachibarikiwe,

- nawe uhamirwe ni mcheo wa uhanani.
- 19 Ni mnono na anafwahira dza kulungu,
nyahoze zikutoshe wakati wosi,
mahabage gakuliwaze chila mara.
- 20 Mwanangu, mbona unahalwa ni mchetu
malaya?
Mbona unaphaphasa mchetu wanjina?
- 21 Mana ahendago mwanadamu gosi ganaonewa
ni Mwenyezi Mlungu,
iye anachunguza njira zosi.
- 22 Mutu mui andachengbwa ni uyiwe mwenye;
andafungbwa na mkpwowa wa dambize
mwenye.
- 23 Andafwa kpwa kutsowa makini,
andaangamika kpwa uzuzuwe.

6

Phatsula usikale mzuzu

- 1 Mwanangu, napho ukadzilavya kuimirira deni
ra mutu wanjina,
napho ukaahidi kuzamini mjeni,
- 2 phahi ukadzihega na manenogo mwenye,
na ukadzifunga na kauliyo mwenye.
- 3 Umanye phahi u tsini ya mamlaka ga mutu
wanjina, na uchilonda kudziphatsula,
henda hivi:
phiya upesi ukamrai akurichire.
- 4 Usiriche ukagbwirwa ni usingizi,
wala kukuka.
- 5 Phatsula upesi dza chiphala kula mikononi
mwa muindza,
dza nyama wa mapha aphatsulavyo agb-
wirwapho ni muhego.

- 6 We mvivu! Phiya ukalole tsungutsungu,
karirikane njiraze ili uphahe ikima.
- 7 Tsungutsungu kana chilongozi,
afisa, wala mtawala.
- 8 Ela anadziikira chakurya minga ya mwaka,
anadzikusanyira akiba siku za mavuno.
- 9 We mvivu! Undalala ta rini?
Undalamuka rini kula usingizini?
- 10 Lala vichache, senukira vichache,
na kundza mikono magoni, udzioyeze!
- 11 Ndipho uchiya undakugbwavukira dza
mnyang'anyi,
na kutsowa kundakpwedzera dza jaili.
- 12 Mutu mui, mutu asiyefwaha chitu,
anadengereka na maneno ga ovyo.
- 13 Nkufwinya dzitso kuakocheza anjina,
anahenda ishara na chigulu na kuoloha na
chala.
- 14 Moyowe mui, utunga mai,
chila aphyapho anazula kondo.
- 15 Kpwa ajili ya higo, mai gandamphaha gafula,
mara mwenga andalumizwa vibaya na kan-
daphola.
- 16 Kuna vitu sita ambavyo vinamtsukiza
Mwenyezi Mlungu,
ee, kamwi ni sabaa ambavyo wavimena:
- 17 Mutu wa shobo,
lilimi rigombaro handzo,
mikono imwagayo milatso isiyo hatiya,

- 18 Moyo utungao mipango mii,
magulu gazorerago kuhenda mai,
19 Shaidi agombaye handzo
na ye aphantaye mbeyu ya ufyakatsi kahi za
ndugu.
- 20 Mwanangu, gbwira malagizo ga sowe,
wala usiriche mafundzo ga mayoo;
21 Gaike moyoni chila mara,
gavwale mwako singoni.
22 Gandakulongoza kpwenye njirazo,
gandakurinda ulalapho,
gandakushauri ulamukapho.
23 Mana shariya hizi ni taa,
na mafundzo higa ni mwanga,
nako kuonywa na kutiywa adabu
ni njira ya uzima,
24 Mafundzo higa gandakurinda na mchetu mui,
na manenoge ga kurusa.
25 Usiaze unonowe mwako moyoni,
wala usikubali akuvwehe kpwa kukut-
suphira nyusi.
26 Malaya andakurehera uchiya,
mchetu mzindzi nkuindza maishago ambago
ni ga samani.
27 Dze, unaweza kuika moho chifuwani
na nguwozo zisiphye?
28 Dze, unaweza kuvyoga makala ga moho
na nyayozo zisiphye?
29 Ndivyo mutu alalaye mkwaza myawe
akalavyo,
yeyesi amgutaye mkwaza myawe an-
datiywa adabu.

- 30 Atu taabera sana muivi aiyapho
ili ause ndzala,
31 ela achiphahikana andaripha kano sabaa,
tsona andaripha na malize zosi arizo nazo.
32 Aziniye kana achili kamare,
ahendaye hivyo anaangamiza maishage
mwenye.
33 Andalumizwa na kuberwa,
waibu ndioupfaha taundafutika tse.
34 Kpwani wivu wa mlume unamuhenda akale
msiru sana,
anaphoriphiza chisasi kana mbazi.
35 Kandakubali maripho gogosi,
wala kuhurizwa ni unji wa malu.

7

Kusakala muaminifu ni uzuzu

- 1 Mwanangu, gbwira maneno gangu,
shariya yangu kpwako naikale azina.
2 Lunga shariya zangu nawe undaishi,
rinda mafundzo gangu dza tembe ya dzit-
soro.
3 Gafunge mwako malani
na ugaandike mwako moyoni.
4 Muambire ikima, “Uwe u mwenehu mchetu,”
na umuambire busara, “Uwe u msena
wangu.”
5 Nao andakuika kanda na mkpwaza mutu am-
baye ni mdiya,
andakuusa phephi na maneno ga mchetu
mwenye maneno ga kuhama.
6 Siku mwenga kwenye dirisha ra nyumba
yangu,

natsungurira kondze kpwenye paziya ya kulangala.

7 Náona avulana anji azuzu,
na hasa mmwenga wao kala ni mzuzu tse!

8 Hiye kala anatsupa na njira kulu,
phephi na phatu ariphoishi mchetu mzindzi.
Phahi achigbwira njira iphiyayo kpwa mchetu
hiye,

9 kala dzuwa rikatswa,
jiza rikaanda.

10 Gafula yuya mchetu wakpwezamsengerera
yuya mvulana,
naye akavwala mavwazi ga umalaya, ana mi-
pango ya udiya.

11 Mchetu mwenye anakululu na likakado;
iye ni wa chigulu na njira:

12 Mara a njirani, kano a cheteni,
naye kakosekana chipembeni mwa njira
anaoteya.

13 Phahi, wamtiya chifuwani yuya mvulana,
achimdonera, na wamlola na uso wa kutsowa
haya achimuamba:

14 “Mino yanibidi nilavye sadaka;
na rero nkausa naziri zangu.

15 Ndipho nkedza kukuphokera,
che nakuendza kpwa hamu nami nikakuphaha.

16 Chitanda changu nkachiandika vinono,
shuka za rangi ya zambarau kula Misiri.

17 Chitanda changu nkachitiya marashi
ga manemane, udi na mdalasini.

18 Huphiye vyehu! Hukarye raha hadi ligundzu,
hukapige mioyo yehu pasi na mahaba.

19 Mana mlume wangu kapho kaya,

- waphiya charo cha kure.
 20 Watsukula bunda ra pesa,
 andauya bada ya sabaa mbiri.”
- 21 Hipo wamchenga-chenga na manenoge
 manono,
 na achimrusa na maneno ga mtswano.
- 22 Mara mwenga yuya mvulana wamlunga-lunga
 ye mchetu,
 dza ng’ombe apherikpwaye chitsindzironi,
 dza kulungu agbwirwavyo ni muhego.
- 23 Kayamanya kukala kuphiyakpwe kunda-
 garimu maishage,
 hadi moyowe uchilatswa na muvwi.
 Wakala dza nyama wa mapha ariyegbwa muhe-
 goni.
- 24 Sambani anangu niphundzani,
 hegani masikiro genu musikize maneno
 galago mwangu mromoni.
- 25 Msikubali mioyo yenu igbwire njira za mchetu
 dza iye,
 wala kulunga tabiyaze mbii.
- 26 Mana waahenda anji agbwe,
 alume anji ariomlunga waaolaga.
- 27 Nyumbaye ni njira ya kuphihira kuzimu,
 chumbache ni pango ritsezaro chifoni.

8

Ikima inagomba

- 1 Sikiza! Ikima anakuiha.
 Ufahamu anakuiha na raka ra dzulu.
- 2 Aimire maganiko ga njira

- dzulu ya phatu riphounuka.
- 3 Aimire phephi na maryango ga kumenyera mudzi,
anapiga lichemi phatu amenyerapho atu:
- 4 “Mwinoo! Mino naiha mwimwi,
mwiho wangu ni wa anadamu mosi.
- 5 Mwino azuzu dzifundzeni kukala alachu,
namwi apumbavu kalani na makini.
- 6 Niphundzani mana nigombaro ni dzambo muhimu
na mwangu mromoni munatuluka mambo ga haki.
- 7 Mromo wangu unagomba kpweli tuphu
na handzo ni tsukizo mwangu kanwani.
- 8 Maneno gosi galago mwangu mromoni ni ga haki,
taphana rakukoseka wala ra handzo hata mwenga.
- 9 Mutu mwenye ufahamu andaelewa maneno gangu
na ga sawa-sawa kpwa mutu mwenye marifwa.
- 10 Inafwaha utsambule mafundzo gangu kuriko feza
na uphahe marifwa badala ya zahabu swafi.
- 11 Mana ikima ni bora kuriko mawe ga samani sana
na chitu chochosi unachochiaza tachilengana nayo.
- 12 Mimi ikima nina ulachu,
piya nina marifwa na achili.
- 13 Kumuogopha Mwenyezi Mlungu ni kuzira uyi,
mino názira ngulu na shobo,
tabiya mbii na maneno mai.

- 14 Nina uwezo wa kushauri na ikima halisi,
nina achili na nguvu.
- 15 Kpwa msada wangu afalume nkutawala
na vilongozi akatunga shariya za haki.
- 16 Atawala alongoza na msada wangu
na akulu akalavya uamuli wa haki.
- 17 Ninaamendza hara animendzao
na hara aniendzao kpwa chadi anda-
niphaha.
- 18 Utajiri na ishima i kpwangu,
tsona utajiri unaodumu na baraka.
- 19 Matunda gangu ni bora kuriko zahabu swafi
na fwaida yangu ikashinda feza swafi.
- 20 Ninanyendeka kahi-kahi ya haki,
ninalunga shariya ya haki.
- 21 Ninaatajirisha hara animendzao,
tsona naodzaza tele hazina zao.
- 22 Mwenyezi Mlungu waniumba mwandzo wa
kaziye,
kabila kadzangbweumba chochosi.
- 23 Nátsambulwa pho kare,
kabila ya dunia kuandza.
- 24 Návyalwa kabila ya vilindi vya bahari,
kabila ya pula zoodzala madzi.
- 25 Nákalapho kabila ya myango
na vidzango kuumbwa.
- 26 Kabila Mwenyezi Mlungu kuumba tsi na
minda
wala vumbi ga tsi.
- 27 Nákalapho ariphotengeza dzulu mlunguni,

- hipho Mwenyezi Mlungu ariphopiga msitari
wa kuphaka mlunguni na bahari matso
gasikapho kuona.
- 28 Nákalapho ariphoika imara maingu hiko
dzulu,
na kuunda pula za madzi gajerago kuphiya
baharini.
- 29 Nákalapho hipho Mlungu ariphoyiikira
miphaka bahari
kusudi madzige gasivundze shariyaze.
Nákalapho ariphoika misingi ya dunia.
- 30 Mino nákala phamwenga naye kama fundi
mangungu.
Mimi kala ndimi furahaye chila siku, nchish-
erekeya mbereze siku zosi.
- 31 Náfurahia dunia na anadamu akalao mumo,
piya náfwahirwa kukala phamwenga nao.
- 32 Sambi phahi, anangu niphundzani,
hara alungao njira zangu ana baraka.
- 33 Gbwirani mafundzo gangu mkale na ikima,
wala msigareme.
- 34 Mutu aniphundzaye ana baraka,
napho andakala phangu mryangoni,
achichesa kugodza phangu chizingitini chila
mara.
- 35 Mana aniphahaye mimi ana uzima,
naye akakubaliwa ni Mwenyezi Mlungu.
- 36 Ela anikosao analumiza mioyo yao enye,
na osi anizirao mimi anamendza chifo.”

9

Ikima inaalika karamu

- 1 Ikima akadzenga nyumbaye,
akaichitira nguzo sabaa.
- 2 Ikima akatsindza nyama a karamu,
akatayarisha uchi wa zabibu,
na meza ikaandaliwa.
- 3 Ikima akahuma atumishie a chichetu,
akaime mwatu mwa dzulu mwa mudzi ku-
atangazira atu,
- 4 achiamba, "Chila ariye mzuzu naainjire himu,"
chisha anamuambira ariyephungukirwa ni
achili,
- 5 "Ndzo urye chakurya changu,
na unwe uchi wa zabibu nchiotengeza.
- 6 Richani uzuzu mphahe kuishi,
lungani mambo ga achili."

Ikima ya kpweli na fwaidaye

- 7 Piya anaamba, "Amkanyaye mwenye chibero
anadzitakira kulaphizwa,
andemuriraye mutu mui, anadzirehera
waibu.
- 8 Mwenye chibero usimuonye, mana andakuzira,
muonye mwenye ikima naye andaku-
mendza.
- 9 Mfundze mwenye ikima naye andazidi kukala
na ikima,
muelimishe mwenye haki naye andaen-
jereza ilimuye.
- 10 Kumuogopha Mwenyezi Mlungu ndicho
chandzo cha ikima,
na mwenye achili ni yuya ammanyaye
Mlungu Mtakatifu.

- 11 Kpwa kutsupira mimi sikuzo zindakala nyinji,
nawe maishago gandaenjerezwa miaka
minji.
- 12 Uchikala una ikima indakufwaha we mwenye,
unaphoibera undaphaha hasara we
mwenye.”
- Kululu za mchetu mzuzu*
- 13 Mchetu mpumbavu ana hoyo,
kamanya chitu na kamendze kumanya.
- 14 Asagala mryangoni pha nyumbaye,
nkuika chihiche phatu phariphounuka mo
mudzini.
- 15 Kuno anaiha atu atsupao na njira,
alungao shuuli zao anaambira,
- 16 “Chila ariye mjinga na abete hipha,”
nao azuzu anaambwa,
- 17 “Madzi ga kuiya ga lucht,
na uchirya chakurya kudzifwitsa
chimtswano.”
- 18 Ela azuzu taamanya himo ndani muna nyufu,
na ajeni ariomenya mwa mchetu hiye pha
sambi a kuzimu.

10

Misemo ya Selemani

- ¹ Hino ni misemo ya Selemani:
Mwana ariye na achili anahamira ise,
ela mwana achikala mzuzu anarehera
sonono nine.
- ² Mali iphahikanayo na njira mbii taina baraka,
ela haki inativya mutu na chifo.
- ³ Mwenyezi Mlungu karicha mwenye haki akale
na ndzala,

- ela tamaa za atu ayi kazimendze.
- ⁴ Uvivu unareha uchiya,
mkipwono wa mutu mwenye chadi unata-
jirisha.
- ⁵ Mwenye achili nkukusanya siku za mavuno,
ela mwana alalaye siku za mavuno nkureha
waibu.
- ⁶ Baraka nkukala chitswani pha mutu wa haki,
ela maneno ga mutu mui nkufwitsa mai.
- ⁷ Mwenye haki andatambukirwa na mahendoge
manono,
ela mutu mui andayalwa tsetsetse.
- ⁸ Mwenye moyo wa achili andatii shariya,
ela azuzu adererekao maneno manji an-
daangamika.
- ⁹ Aishiye maisha ga haki ana usalama,
na aishiye vii gakpwe gandamanywa.
- ¹⁰ Afwinyiraye dzitso mutu andazula tabu,
ela mzuzu asiyetsambula maneno, an-
dadziangamiza.
- ¹¹ Mromo wa mwenye haki nchisima cha uzima,
ela mromo wa mutu mui u tele jeuri.
- ¹² Kuzirana kuna sababisha kuheha,
ela kumendzana kunasitiri makosa gosi.
- ¹³ Maneno ga ikima gala mromoni mwa mwenye
achili,
ela asiye achili andapigbwa fwimbo ya
mongo.
- ¹⁴ Atu enye ikima nkuika akiba ya marifwa,
ela azuzu nkudzigombera na kudzirehera
tabu.
- ¹⁵ Tajiri nkurindwa ni malize,

- mgbwayi akagayiswa ni ugayiwe.
- 16 Mshahara wa atu a haki ni maisha manono,
ela mapato ga atu ayi mwishowe ni kutiywa
adabu kpwa sababu ya dambi.
- 17 Akubaliye kuhenda adabu anaelekeya njira ya
uzima,
ela iye aremaye kudemurirwa
andaangamika.
- 18 Mutu aziraye myawe chisiri-siri ni munafiki,
na akatiraye ni mzuzu.
- 19 Phenye maneno manji taphakosekana dambi,
ela anayezuwiya mromowe ana achili.
- 20 Maneno ga mwenye haki ni dza feza swafi,
ela achili ya mutu mui taina samani.
- 21 Maneno ga enye haki ganafwaidi atu anji,
ela azuzu aolagbwa ni kukosa achili.
- 22 Baraka za Mwenyezi Mlungu ndizo zinazota-
jirisha,
wala kareha sonono phamwenga nazo.
- 23 Mpumbavu anafwahirwa ahendapho mai,
ela mwenye ikima nkufwahirwa ni ufa-
hamu.
- 24 Mutu mui achiogopha dzambo rindamfika,
ela ariazaro mwenye haki ndiro ndirohewa.
- 25 Phuto rinaphotsupa atu ayi nkuphepheruswa,
ela enye haki andadumu hata kare na kare.
- 26 Viratu vira digbwa rihendavyo gandzi menoni
au mosi uawisavyo matsoni,
ndivyo mvivu alumizavyo achiomuandika
kazi.
- 27 Kumuogopha Mwenyezi Mlungu kunareha
maisha mare,
ela maisha ga atu ayi gandafupishwa.

- 28 Kuluphiro ra mwenye haki rinareha furaha,
ela tazamio ra atu ayi tarindakala.
- 29 Mwenyezi Mlungu ni chimbiriro ra enye haki,
ela atu ayi nkuaangamiza.
- 30 Enye haki taandang'oka kula kpwenye tsi yao,
ela atu ayi taandasala bii.
- 31 Mromo wa mwenye haki unafundza ikima,
ela lilimi ra mutu wa handzo rindakatwa.
- 32 Miromo ya enye haki igomba maneno
ganagofwaha,
ela miromo ya atu ayi inagomba machafu
bahi.

11

- 1 Vipimo vya handzo vinamtsukiza Mwenyezi
Mlungu,
ela vipimo vya sawa-sawa vinamfwahira.
- 2 Kudzikarya nkpwedza phamwenga na waibu,
ela anyenyekevu ndio enye ikima.
- 3 Atu a haki nkulongozwa ni ukamilifu wao
na atu ayi akaangamizwa ni handzo rao.
- 4 Mali taziokola siku ya uamuli,
ela haki inaokola na chifo.
- 5 Haki ya atu asio na lawama inaalongoza
kuhenda garigo sawa;
ela atu ayi andamalwa ni uyi wao.
- 6 Haki ya atu asio na makosa indativya,
ela atu asio aaminifu andahalwa mateka ni
mipango yao mii.
- 7 Mutu mui achifwa tamaaze nazo
zinaangamika,
mana wakuluphira nguvuze ambazo ni
bure.
- 8 Mwenye haki nkuuswa shidani,

- na badalaye mutu mui akainjizwa shidani.
- 9 Mutu asiyemuogopha Mlungu nkubananga ayae na mromowe,
ela mwenye haki andativywa ni marifwage.
- 10 Enye haki achiongokerwa, mudzi wosi nkusherekeya,
na mutu mui afwapho mudzi nkuhererwa.
- 11 Baraka za enye haki nkuhenda mudzi ukaongokerwa,
ela maneno ga atu ayi ganavundza mudzi.
- 12 Mutu aberaye jiraniwe ni mzuzu,
ela mwenye ufahamu nkunyamala.
- 13 Mutu mmbeya nkuzunguluka kusema siri za ayae,
ela mutu muaminifu nkufwitsa siri.
- 14 Taifa nkugbwa phachikosekana ulongozi wa mwenye achili,
ela pharipho ashauri anji phana usalama.
- 15 Anayeimirira mjeni andaphaha tabu,
ela aremaye kukala mzamini a salama.
- 16 Mchetu wa mbazi nkuishimiwa,
na mlume mwenye chadi nkutajirika.
- 17 Mutu ahamirwaye nkukaribisha ayae nkufwaidika mwenye,
ela mutu katili nkudzilumiza mwenye.
- 18 Mutu mui ahumira handzo nkuvuna uyiwe,
ela ahendaye haki mariphoge gandadumu.
- 19 Mutu alungaye kuhenda haki andakala moyo,
ela atsambulaye kuhenda mai andafwa.
- 20 Mwenyezi Mlungu nkutsukizwa ni atu enye nia mbii,
ela nkufwahirwa ni atu ambao njira zao tazina lawama.

- 21 Hakika atu ayi andatiywa adabu,
ela atu anaogopha Mlungu andaokolwa.
- 22 Mchetu mnono asiye na achili,
ni kama pete ya zahabu ichiyovwikipwa pula
ya nguluwe.
- 23 Hamu ya enye haki ni kuphaha manono tu,
ela matumaini ga atu ayi ganareha tsukizi.
- 24 Mutu alavyaye na moyo mmwenga nkuzidi
kutajirika,
ela achoyo nkuzidi kukala achiya.
- 25 Mutu alavyaye na moyo mmwenga andaon-
gokerwa,
na amnwesaye myawe madzi naye andan-
weswa.
- 26 Atu nkulani achuuzi ambao anafwitsa
chakurya ili aguze badaye na bei gali,
ela hara aguzao nkuvoyerwa baraka.
- 27 Mutu ahendaye chadi kuhenda manono an-
damenzwa,
ela ahendaye mai andaphahwa ni mai.
- 28 Mutu anayekuluphira malize andafilisika,
ela mwenye haki andavuvumuka dza
makodza maiti ga wakati wa mwaka.
- 29 Atu areherao nyumba zao tabu andarisi
phepho,
na mzuzu andakala mtumwa wa mwenye
achili.
- 30 Mwenye haki ni dza muhi uvyalao matunda
ga uzima,
na mutu ariye na ikima nkuvutia atu.
- 31 Ichikala enye haki nkuriphiwa pha hipha
duniani,

dze, si zaidi atu ayi na enye dambi ku-
riphiwa!

12

- ¹ Akubaliye mafundzo anamendza marifwa,
ela asiyelonda kuonywa ni mzuzu.
- ² Mutu mnono nkupendeleywa ni Mwenyezi
Mlungu,
ela mutu wa nia mbii nkuhukumiwa ni
Mwenyezi Mlungu.
- ³ Mutu ahendaye mai kandadumu,
ela enye haki taandang'olwa.
- ⁴ Mchetu wa tabiya nono nkurehera mlumewe
ishima,
ela mchetu arehaye waibu ni dza kuola
misozani mwa mlumewe.
- ⁵ Mipango ya atu anaomuogopha Mlungu ni ya
haki,
ela mashauri ga atu ayi ni ga handzo.
- ⁶ Maneno ga atu ayi nkumanya kuolaga,
ela maneno ga enye haki ganativya.
- ⁷ Atu ayi nkuangamizwa na akasira,
ela nyumba ya mwenye haki indadumu.
- ⁸ Mutu nkulikpwa kulengana na achilize,
ela mwenye nia mbii nkuberwa.

- 9 Baha mutu wa hali ya photsi
anayedzikuluphira,
kuriko mutu adzikaryaye na kana chitu.
- 10 Mwenye haki nkuroroma nyama ao,
ela hendo ra mbazi kabisa ra mutu mui ni
ukatili tu.
- 11 Mutu arimaye mundawe andakala na
chakurya chinji,
ela alungaye mambo ga upuzi kana achili.
- 12 Atu ayi nkuaza nyara za atu ayi,
ela enye haki nkukala imara na akavyala
matunda.
- 13 Atu ayi agbwirwa ni maneno gao mai,
ela enye haki nkuepuka tabu.
- 14 Mutu anaweza kufanikishwa ni manenoge,
dza vira kazi ya mikono inavyoweza kureha
fwaida.
- 15 Azuzu nkudzihenda a sawa,
ela mwenye achili nkuphokera mashauri.
- 16 Mzuzu ana tsukizi za phephi,
ela mlachu nkupuza alaphizwapho.
- 17 Shaidi anayegomba kpweli nkulavya ushaidi
wa kpweli,
ela shaidi wa handzo nkugomba handzo.
- 18 Maneno ga ovyo ganakata dza upanga,

ela ariye na achili manenoge ganaphoza.

- 19 Kpweli inadumu hata kare na kare,
ela handzo ni ra wakati mfupi.
- 20 Handzo rikaodzala mioyoni mwa atu apangao
mambo mai,
ela atu arehao amani mioyo yao ina raha.
- 21 Enye haki taandafikpwa ni mai,
ela atu ayi nkuphaha mashaka manji.
- 22 Mwenyezi Mlungu nkuzira atu agombao
handzo,
ela nkuhamirwa ni atu agombao kpweli.
- 23 Mutu wa achili kaonyesa marifwage,
ela mutu mzuzu nkunadi uzuzuwe.
- 24 Mutu wa chadi andakpwezwa cheo,
ela mutu mvivu andahenda kazi za
mtumwa.
- 25 Moyo uchihenda wasiwasi mwanadamu
nkukosa raha,
ela maneno manono ganachangamusha.
- 26 Mwenye haki nkuapha ayae mashauri
manono,
ela njira za mutu mui nkuhenda ayae
akakosera.
- 27 Muindza mvivu nkushindwa hata kuwada
nyamawe achiyemphaha,

ela mutu wa chadi nkuhumira vinono chila
aphahacho.

- 28 Katika njira za haki muna uzima;
himo mutsupirwamo tamuna chifo.

13

- 1 Mwana wa ikima nkugbwira mafundzo ga ise,
ela mwana mwenye chibero kaphundza
mashauri.
- 2 Mutu mnono nkuphaha manono kpwa ajili ya
manenoge manono,
ela hamu ya ajanja nkupanga mai.
- 3 Mutu wa maneno ga chiasi andakala na maisha
mare,
ela mutu wa maneno ga bovobovo anda-
banangbwa.
- 4 Atu avivu nkutamani na kaphaha chitu,
ela gaazwago ni atu a chadi nkutimizwa.
- 5 Enye haki nkuzira handzo,
ela atu ayi nkugbwirwa ni haya na waibu.
- 6 Haki inarinda mutu aphiyaye njira za sawa,
ela dambi inabananga atu ayi.
- 7 Kuna atu anaodzikarya ni matajiri ela taana
chitu,
anjina nkudziika chigayi ela a tele mali.
- 8 Utajiri wa mutu unaweza kumtivya maishage,
ela mchiya katishirwa ni yeyesi.
- 9 Maisha ga enye haki gana mwanga na kuher-
erwa,
ela maisha ga atu ayi gandazimwa dza taa.
- 10 Ngulu nkureha mvwehano,
ela atu akubalio mashauri ana ikima.

- 11 Mali ya kuphahikana upesi-upesi kpwa njira zisizo za sawa taikala,
ela ahendaye chadi kurundikiza maliye chidide-chidide indaenjerezeka.
- 12 Hamu ya mutu ichikaizwa kuuswa moyo nkuluma,
ela ndoso ya mutu itimizwapho,
nkureha uzima.
- 13 Atu anaobera mafundzo nkumenya matatani,
ela anaoshimu shariya andatuzwa.
- 14 Mafundzo ga mwenye ikima ni dza pula ya madzi inayoriza uzima,
nkumuhenda mutu achimbire mihego ya chifo.
- 15 Mutu wa achili nkukubalika,
ela njira atsupirayo mutu asiye muaminifu nkumphirika kpwenye maangamizi.
- 16 Atu a achili nkuhenda mambo na marifwa,
ela azuzu taafikiri, anaonyesa uzuzu wao tu!
- 17 Mjumbe mui nkuinjiza atu tabuni,
ela mjumbe muaminifu nkureha uphozi.
- 18 Mutu apuzaye mafundzo andafikpwa ni uchiya na waibu,
ela agbwiraye mafundzo andaishimiwa.
- 19 Tunu ya moyo inaphotimizwa, inareha raha,
ela kuricha mai, ni tsukizo kpwa azuzu.
- 20 Mutu alunganaye na atu enye ikima naye andakala na ikima,
ela alunganaye na azuzu andaphaha hasara.
- 21 Mambo mai nkulunga enye dambi,
ela baraka nkulunga enye haki.
- 22 Atu anono nkuikira adzukulu aho urisi,

ela urisi wa enye dambi nkuhalwa ni enye haki.

²³ Munda wa mchiya unaweza kuvyala chakurya chinji,

ela chosi nkuzolwa ni aonerao.

²⁴ Mutu asiyechapa mwanawe kammendza, ela mutu ammendzaye mwanawe karicha kumtiya adabu.

²⁵ Enye haki andarya kumvuna, ela ndani ya mutu mui indakala na ndzala.

14

¹ Mchetu wa achili nkudzenga nyumbaye, ela mchetu mzuzu nkuibomola na mikonoye mwenye.

² Mutu alungaye njira ya sawa anamuogopha Mwenyezi Mlungu, ela mutu alungaye njira mbaya anabera Mlungu.

³ Maneno ga mutu mzuzu nkumtongea achapwe milawa mongoni, ela maneno ga mutu wa achili nkumrinda na tabu.

⁴ Napho taphana ng'ombe a kurima, taphana mtsere wa kutiya kpwenye miyo ya kutiya marisa, ela nguvu za ng'ombe a kurima nkureha mavuno manji.

⁵ Shaidi muaminifu kachenga, ela shaidi wa handzo agomba handzo.

⁶ Mutu wa chibero nkuendza ikima na kaiphaha, ela marifwa ganaphahwa rahisi ni mwenye busara.

⁷ Kala kanda na mutu mzuzu,

- mana phakpwe kundaphaha marifwa.
- ⁸ Ikima ya mwenye achili ni kuelewa njiraze,
ela uzuzu wa ajinga nkuachenga nyo enye.
- ⁹ Atu azuzu taajali kuhusu dambi zao,
ela enye haki nkupendeleywa ni Mlungu.
- ¹⁰ Chila mutu nkumanya utsungu wa moyowe,
takuna mutu wanjina awezaye kumanya
kuhererwakpwe.
- ¹¹ Nyumba ya mutu mui indabomolwa,
ela hema ra mwenye haki rindaimarishwa.
- ¹² Kuna njira ambayo mutu nkuona i sawa,
ela mwishowe ni chifo.
- ¹³ Chitseko chinaweza kufwitsa sonono,
ela chitseko chinaphosira, sonono inauya.
- ¹⁴ Mwenye dambi nkuriphiwa mshahara kamili
wa mahendoge,
naye amuogophaye Mlungu akahewa
sawabuze.
- ¹⁵ Atu azuzu nkuamini chila anachoambirwa,
ela mutu wa achili nkulola mwendowe.
- ¹⁶ Mutu wa achili nkumuogopha Mlungu na
kuricha mai,
ela azuzu taana makini na taajali.
- ¹⁷ Mutu wa tsukizi za phephi nkuhenda mambo
ga chizuzu,
na atu a kuhega ayawao achili nkuzirwa.
- ¹⁸ Azuzu avwikipwa ujinga,
ela atu a achili avwikipwa chiremba cha
marifwa.
- ¹⁹ Atu ayi andasujudu mbere za atu anono,
ahendao mai andasujudu maryangoni mwa
enye haki.

- 20 Mchiya kamendzwa hata ni majiranige,
ela tajiri ana asena anji.
- 21 Mutu aberaye jiraniwe anakosera,
ela baha atu aonerao mbazi achiya.
- 22 Mutu apangaye mai nkuangamika,
ela mutu apangaye manono nkumendzwa
na kuaminiwa.
- 23 Kazi yoyosi ichihendwa na chadi ina fwaida,
ela maneno mahuphu ganareha uchiya.
- 24 Utajiri nchiremba cha atu a achili,
ela uzuzu wa ajinga nkuvyala uzuzu.
- 25 Shaidi wa kpweli nkutivya maisha,
ela shaidi wa handzo nkusalata.
- 26 Atu amuogophao Mwenyezi Mlungu ana
kuluphiro ra kudina,
na ana aho ana phatu salama pha kuchim-
birira.
- 27 Kumuogopha Mwenyezi Mlungu ni dza pula
ya madzi inayoriza uzima,
nkumuhenda mutu achimbire mihego ya
chifo.
- 28 Mfalume nkukala mkpwulu napho anatawala
atu anji,
ela mfalume asiyekala na atu si chitu.
- 29 Mutu asiyereya upesi ana ufahamu mkpwulu,
ela wa kureya upesi anaonyesa uzuzuwe.
- 30 Moyo wa amani, nkumupha mutu uzima,
ela chidzitso chinaihenda mifupha ya mwiri
iole.
- 31 Atu aonerao achiya anamlaphiza Muumba
wao,
ela atu aoteryao achiya anamuishimu
Mlungu.
- 32 Atu ayi nkuangamizwa ni dambi zao,

- ela enye haki ana tumaini hata bada ya kufwa.
- 33 Ikima ikala achilini mwa mutu wa marifwa, ela ikima taiphahikana* mioyoni mwa azuzu.
- 34 Haki inatukuza taifa, ela dambi ni waibu kpwa chila atu.
- 35 Mfalume nkufwahirwa ni mtumishi ahumiraye achiliye vinono ahendapho kazi, ela arehaye waibu nkumtiya adabu.

15

Mlungu anago gosi

- 1 Mutu uchimupha jibu ra upole rindausa hasira, ela jibu ra usiru nkutsangira hasira.
- 2 Mromo wa mutu wa achili nkugoteza marifwa, ela miromo ya azuzu nkueneza ujinga.
- 3 Matso ga Mwenyezi Mlungu ga chila phatu, ganachunguza ayi na anono.
- 4 Maneno ga upole ni msingi wa uzima na afya, ela maneno ga handzo ganavundza moyo.
- 5 Mutu mzuzu nkubera mafundzo ga avyazie, ela mutu adzifundzaye anaphokanywa ni mlachu.
- 6 Nyumba ya enye haki ina mali nyinji, ela mapato ga mutu mui ganareha chisirani.
- 7 Mromo wa mutu wa achili nkueneza marifwa, ela mzuzu kaweza.
- 8 Sadaka za atu ayi ni tsukizo kpwa Mwenyezi Mlungu, ela nkufwahirwa ni mavoyo ga enye haki.

---

* **14:33** 14:33 Chieburania; tafusiri zanjina za Septuagint na Syriac zinaamba inamanyikana.

- 9 Mwenyezi Mlungu nkutsukirirwa njira za atu ayi,
ela nkuamendza atu adinisao kuhenda haki.
- 10 Mutu aremaye njira ya sawa andatiywa adabu kali
na mutu amenaye kukanywa andafwa.
- 11 Mwenyezi Mlungu anamanya garigo kuzimu na garigo ndani ya dibwa ra kubananga [Abadoni],
phahi moyo wa mwanadamu anaumanya zaidi.
- 12 Mutu wa chibero kamendze kukanywa,
phahi kalunga ushauri kpwa atu a achili.
- 13 Moyo wa kuhererwa unachangamusha uso,
ela sonono inavundza moyo.
- 14 Mutu wa achili ana hamu ya kuphaha marifwa,
ela azuzu anaenderera na uzuzu wao.
- 15 Kpwa anayeonerwa chila siku kpwakpwe ni mbii,
ela moyo wa furaha una karamu isiyosika.
- 16 Baha ukale na mapato machache phamwenga na kumuogopha Mwenyezi Mlungu,
kuriko kukala na mali nyinji phamwenga na tabu nyinji.
- 17 Baha kurya mtsunga pharipho na mendzwa,
kuriko kurya nyama za kunona pharipho kuzirana.
- 18 Mutu wa tsukizi za phephi kaka kubwaga kondo,
ela mutu mpole nkukanya kondo.
- 19 Njira ya mutu mvivu yamera miya,
ela njira ya mwenye haki ikaera dza njira kulu.

- 20 Mwana wa achili nkumfurahisha ise,
ela mwana mzuzu nkum'bera nine.
- 21 Uzuzu nkumfurahisha asiye achili,
ela mwenye ufahamu nkutsambula njira ya
sawa.
- 22 Bila ya mashauri mipango nkukoseka,
ela pharipho ashauri anji mambo nku-
goloka.
- 23 Kulavya jibu nono kunafurahisha,
ni ajabu kuphaha neno ra kufwaha kano
unaphoritaka!
- 24 Mutu wa achili njiraye inaphirika dzulu uzi-
mani,
ili aepuke njira ya kuinjira tsini mbirani.
- 25 Mwenyezi Mlungu nkubananga nyumba ya
mutu wa ngulu,
ela miphaka ya magungu nkuirinda.
- 26 Mwenyezi Mlungu nkuzira maazo ga atu ayi,
ela anafwahirwa ni maneno ga atu ario
swafi.
- 27 Mutu amenzaye kuhongbwa andarehera ja-
maaze sonono,
ela aziraye kuhongbwa andaishi.
- 28 Mwenye haki nkuaza kabila ya kugomba,
ela kanwa ya mutu mui imwaga mai.
- 29 Mwenyezi Mlungu a kure na atu ayi,
ela anaphundza mavoyo ga enye haki.
- 30 Uso wa kuchangamuka unafurahisha moyo,
na habari nono nkureha afya mwirini.
- 31 Mutu asikiraye maonyo ga kumdzenga,
andaolangbwa phamwenga na atu a achili.
- 32 Mutu akosaye adabu anadzibera mwenye,

ela mutu achikubali kukanywa anaenjereza achili.

- ³³ Kumuogopha Mwenyezi Mlungu kunafundza mutu akale na ikima, mutu achigbwa maguluni badaye andaishimiwa.

16

Alondavyo Mlungu Ndivyo vikalavyo

- ¹ Mwanadamu nkupanga mipangoye, ela uamuzi wa mwisho ni wa Mwenyezi Mlungu.
- ² Mutu nkuona mahendoge ga sawa, ela Mwenyezi Mlungu ndiye achunguzaye moyo wa atu.
- ³ Mrichire Mwenyezi Mlungu kazizo zosi uchizopanga, ndipho mipangoyo indakalato.
- ⁴ Mwenyezi Mlungu waumba chila chitu kpwa kusudire, hata atu ayi waaumba ili edze aahukumu.
- ⁵ Chila mutu mwenye ngulu ni tsukizo kpwa Mwenyezi Mlungu. Kpwa kpweli mutu iye andatiywa adabu.
- ⁶ Kpwa mbazi na uaminifu dambi nkuuswa. Mutu anayemuogopha Mwenyezi Mlungu nkuricha kuhenda mai.
- ⁷ Njira za mutu zichimfwahira Mwenyezi Mlungu, Mwenyezi Mlungu nkuhenda maadui ga mutu hiye gaishi naye kpwa amani.
- ⁸ Baha mutu aphahe mali chache kpwa njira ya haki,

- kuriko akale tajiri kpwa kuonera.
- ⁹ Mwanadamu nkudzipangira mipango,
ela Mwenyezi Mlungu ndiye nkulongoza
nyagoze.
- ¹⁰ Mfalume nkulongozwa ni Mlungu kuhenda
uamuzi,
phahi anaphoamula, naamule na haki.
- ¹¹ Mwenyezi Mlungu analonda vipimo vya haki;
chila dziwe ra kupimira ratengezwa ni iye.
- ¹² Kuhenda mai kunatsukiza afalume,
mana mamlaka gao gaimarishwa ni haki.
- ¹³ Mfalume nkufwahirwa ni maneno ga haki,
nkumendza atu agombao kpweli tuphu.
- ¹⁴ Tsukizi za mfalume ni dza muhumwa wa
kpwendaolaga,
mutu wa achili anaweza kuidigirisa.
- ¹⁵ Uso wa mfalume uching'ala ni dalili ya uzima,
na mendzwaye nkuburudisha dza mvula ya
mwaka.
- ¹⁶ Ni bora iriyodze kuphaha ikima kuriko zahabu
na kutsambula kukala na achili kuriko feza.
- ¹⁷ Njira ya mwenye haki nikudzitenga na mai,
arindaye njiraye anarinda maishage.
- ¹⁸ Ngulu nkutanguliya kubanangika,
na roho ya kudziunula ikatanguliya kugbwa.
- ¹⁹ Baha kukala mnyenyekevu na kuishi
phamwenga na mchiya,
kuriko kuganya nyara phamwenga na atu a
ngulu.
- ²⁰ Atu aphundzao mafundzo andaongokerwa
na atu anaoadamira Mwenyezi Mlungu ana
baha.
- ²¹ Mutu wa ikima andamanywa na achilize

- na mutu amanyaye kugombato andavweha
atu adzifundze.
- 22 Ikima ni chemichemi ya uzima kpwa mutu
ariye nayo,
ela uzuzu nkuhenda ajinga atiywe adabu.
- 23 Mutu wa achili agomba maneno ga busara,
maneno ga mutu wa achili gana luvuho.
- 24 Maneno mazuri ni dza asali,
ga mtswano moyoni na ganareha afya
mwirini.
- 25 Kuna njira ambayo mutu nkuona i sawa,
ela mwishowe ni chifo.
- 26 Ndzala nkumsukuma mutu ahende kazi,
hamu ya kurya ndiyo imuhendesayo
akakala na chadi.
- 27 Mutu mui apanga mai;
na manenoge ni makali dza moho uochao.
- 28 Fyakatsi nkusababisha kondo
fitina nkutenganisha asena.
- 29 Mutu wa fujo nkuchenga-chenga ayawao,
akaalongoza njira mbii.
- 30 Afwinyiraye mutu dzitso akapanga mai,
abenyulaye mromo andahenda vii.
- 31 Kukala na komvwi za utumiani ni tadzi ya
ishima;
ziphahwa ni mutu anayeishi maisha ga haki.
- 32 Baha mutu mvumirizi kuriko mwenye nguvu,
na mutu awezaye kudzizuwiya kuriko mutu
atekaye mudzi.
- 33 Anadamu nkupiga kura,
ela Mwenyezi Mlungu ndiye aamulaye.

17

Mlungu ndiye apimaye mioyo

- 1 Baha kurya mwiku mkavu na amani,
kuriko kurya karamu kpwenye nyumba ya kondo.
- 2 Mtumwa wa achili andatawala mwana arehaye waibu,
na andaphaha seemu ya urisi dza mmwengawapho wa ana a nyumba hiyo.
- 3 Ubora wa feza na zahabu nkupimwa na moho, ela Mwenyezi Mlungu ndiye apimaye moyo wa mutu.
- 4 Mutu wa kuhenda mai aphundza miromo ya kugomba mai,
mutu wa handzo naye aphundza maneno ga kubananga.
- 5 Mutu anyeteraye mchiya analaphiza Muumba wa hiye mchiya
na ahererwaye napho myawe akafikpwa ni mashaka andatiywa adabu.
- 6 Adzukulu ni tadzi ya togo ya atumia,
nao ana nkudzivunia avyazi ao.
- 7 Maneno manono tagafwaha mromoni mwa mpumbavu,
na taifwaha zaidi maneno ga handzo kula mromoni mwa chilongozi.
- 8 Hongo rihenda kazi dza pingu kpwa mutu alavyaye,
anafwaulu na chila amlungaye.
- 9 Mutu anayeswamehe makosa anadzenga usena,
ela mutu atambukizaye makosa nkutenganisha asena.

- 10 Mutu wa achili achikanywa limwenga
nkuteryeka zaidi,
kuriko mzuzu atiywapho mbugu gana
mwenga.
- 11 Mutu wa mai aphiya chinyume na ayae,
phahi dzumbe asiye mbazi andahumwa aka-
mutiye adabu.
- 12 Baha kukutana na dubu* mchetu achiyefutwa
anae,
kuriko kukutana na mzuzu anaphohenda
ujingawe.
- 13 Uchiripha mai kpwa manono,
mai tagandatuluka mwako nyumbani.
- 14 Mwandzo wa kuheha ni dza kuombola phatu
phenye madzi manji,
phahi richa kuvwehana usedze ukareha
kondo.
- 15 Mwenyezi Mlungu nkuzira mutu aamulaye
chiyehenda makosa kukala ana haki
na asiye makosa kukala akakosera.
- 16 Taina mana mzuzu kukala na pesa za ku-
riphira ilimu,
napho kana hamu ya kuphaha ikima.
- 17 Msena wa kpweli ni kuonyesa mendzwa
wakati wosi
na ndugu nkuvyalwa ili afwae siku za tabu.
- 18 Mutu asiye na achili nkukubali kukala mza-
mana
nkukubali kuripha deni ra mutu wanjina.
- 19 Mutu amendzaye kondo anamendza dambi
na adzikaryaye anadzitakira kubanangbwa.
- 20 Mutu wa moyo mui kandaongokerwa,

---

* **17:12** 17:12 Nyama aphahikanaye tsi za mnyevu.

- na mutu wa handzo andadziinjiza
mashakani.
- 21 Mwana mzuzu nkusononesha ise
na isengbwa wa mwana mzuzu kana raha.
- 22 Moyo wa kuchangamuka ni dawa nono,
ela moyo wa sonono nkuhenda mwiri
ukakala mnyonje.
- 23 Mutu mui nkuphokera hongo kpwa siri
ili azuwiye haki isihendeke.
- 24 Mutu mwenye achili lengore nkuphaha ikima,
ela nia ya mzuzu inatapatapa hadi mwisho
wa dunia.
- 25 Mwana mzuzu nkumtiya huzuni ise,
na nine nkumtiya sonono.
- 26 Si vinono kumtoza faini mutu asiyekosa,
wala kumtiya adabu dzumbe mwenye haki.
- 27 Mutu mwenye marifwa nkutsambula maneno,
mutu mpore ana ufahamu.
- 28 Piya azuzu achinyamala nkuonekana ana
achili,
achifunga miromo yao nkuonekana atu a
busara.

18

Ni vii kupendeleya mwenye hatiya

- 1 Mutu asiyelonda ga ayae anadziendzera fwai-
daye mwenye,
na nkupingana na chila ushauri mnono
ahewao.
- 2 Mutu mpumbavu kataki kumanya,
chitu muhimu kpwakpwe nkulavya
maonige.
- 3 Mutu mui achedza nkureha chibero,

- na lawama nkpwedza bada ya waibu.
- 4 Maneno ga mutu ni dza chivwa cha bahari,
na chisima cha ikima ni dza chidzuhu chijer-
acho.
- 5 Siyo vinono kumkanda ngao mutu mui,
na kumlafya ukpweli mutu wa haki.
- 6 Maneno ga mzuzu nkumrehera kondo,
chila arigombaro ni rakuhendesa apigbwe.
- 7 Mutu mzuzu ariwa ni mromowe,
nkutongewa ni manenoge mwenye.
- 8 Maneno ga mutu mmbeya ni dza chakurya cha
mtswano,
nkuinjira hadi ndani ya moyo.
- 9 Mutu mvivu wa kazi
ni sawa na mutu m'banandzi.
- 10 Dzina ra Mwenyezi Mlungu ni ngome imara,
atu a haki achirikuluphira andakala salama.
- 11 Mutu tajiri nkurindwa ni malize,
iye nkuona kukala malize ni ukuta mure wa
usalama.
- 12 Moyo wa mutu nkudzikarya kabila
kabadogbwa,
ela upole nkuhenda mutu aishimiwe.
- 13 Mutu achilavya jibu kabila ya kuphundza
ni mzuzu na anahenda dzambo ra waibu.
- 14 Roho ya mutu inaweza kuvumirira mwiri
mkpwongo,
ela uchivundzika moyo undastamili viphi?
- 15 Mutu wa achili chila mara anaenjereza mar-
ifwa,
na sikiro ra mutu wa busara nkuendza
marifwa.
- 16 Zawadi inamvugurira mutu miryango,
inaweza kumfikisa mutu mbere ya akulu.

- 17 Mutu adziheheraye, kpwandza nkuonekana
mkpweli,
ela mpindzaniwe achedza andalumbana.
- 18 Kura inakomesa ubishi,
na inaamula kahi za atu anaopigania mam-
laka.
- 19 Ndugu uchiyeheha naye ni vigumu kumuuyiza
kuriko kuteka mudzi urio na ngome,
na makosano nkutenganisha ndugu dza ku-
fuli ya ryango ra ngome.
- 20 Maneno ganashibisha roho dza vyo chakurya
chimvunisavyo ndani,
mutu ni ashibe mavuno ga manenoge.
- 21 Lilimi rina nguvu za kuhenda mutu atiye au
aolagbwe,
na atu amenzao kurihumira andarya
matundage.
- 22 Mutu aphahaye mchetu akaphaha chitu chi-
nono,
naye andapendeleywa ni Mwenyezi Mlungu.
- 23 Mutu mchiya avoya na kugbwa maguluni,
ela tajiri nkujibu na usiru.
- 24 Kuna asena ambao anaweza kukubwaga,
ela kuna msena awezaye kukala muaminifu
kuriko mwenenu chihumbo.

19

Kukala mvumirizi ni ikima

- 1 Baha mchiya ambaye kana lawama,
kuriko mzuzu wa maneno mai.
- 2 Sio vinono mutu akale bila marifwa,
wala mutu aphiyi mairo-mairo na akosek-
erwe.
- 3 Mutu nkubananga maishage kpwa uzuzuwe,

- alafu akamreyera Mwenyezi Mlungu.
- 4 Utajiri unavweha asena anji,
ela mutu mchiya nkuchimbirwa ni asenae.
- 5 Shaidi wa handzo kandakosa kutiywa adabu,
na mutu achengaye kandaweza kuchimbira.
- 6 Atu anji nkudzipendekeza kpwa akulu,
na chila mutu ni msena wa mutu alavyaye
zawadi.
- 7 Mchiya nkuzirwa ni nduguze,
na asenae nkumchimbira tse! Hata achiarai
taamuphundza!
- 8 Mutu aphahaye ikima anamendza rohoye,
na atu ario na ufahamu andaongokerwa.
- 9 Mutu alavyaye ushaidi wa handzo kandakosa
kutiywa adabu,
na agombaye handzo andaangamizwa.
- 10 Taifwaha mutu mzuzu kuishi maisha ga
starehe,
tsona ni vibaya zaidi mtumwa kutawala ana
a akulu.
- 11 Mutu wa achili kareya upesi,
kuswameekpwe makosa kunamrehera
ishima.
- 12 Tsukizi za mfalume ni dza ngurumo ya simba,
ela mendzwaye ni dza manena garigo
nyasini.
- 13 Mwana mzuzu ni tabu kpwa ise,
na mchetu wa kuheha-heha ni dza matone
ga mvula isiyosika.
- 14 Nyumba na mali mutu arisi kula kpwa ise,
ela mchetu wa busara mutu ahewa ni
Mwenyezi Mlungu.
- 15 Uvivu nkureha usingizi wa fungo,

- na mutu asiyelonda kuhenda kazi andagaya
na ndzala.
- 16 Mutu agbwiraye mafundzo anarinda
maishage;
ela anayebera shariya andafwa.
- 17 Mutu amteryaye mchiya anamuaphasa
Mwenyezi Mlungu,
naye Mwenyezi Mlungu andamripha kpwa
achirorihenda.
- 18 Mwanao mtiye adabu napho bado phana
kuluphiro,
uchimrichira tsari unam'bananga.
- 19 Mutu wa tsukizi za phephi ni sharuti umriche
atiywe adabu.
Uchimtivya limwenga, undalazimika uuyire.
- 20 Sikiza mashauri na ugbwire mafundzo
nawe undakala na ikima ya kukufwaha siku
zedzazo.
- 21 Moyo wa mwanadamu una mipango minji;
ela ropangbwa ni Mwenyezi Mlungu ndiro
rikalaro.
- 22 Chitu chinacholondwa mwanadamu akale na-
cho ni uaminifu;
baha mutu akale mchiya kuriko akale wa
handzo.
- 23 Kumuogopha Mwenyezi Mlungu kunareha
uzima,
amuogophaye Mlungu andakala salama
wala mai tagandamphaha.
- 24 Mutu mvivu nkutiya mkpwonowe ligani
ela akashindwa kuutiya mromoni!
- 25 Mtiye adabu mutu wa chibero, na mzuzu
andakala mlachu,

na mutu wa achili achikanywa nkuonjereza marifwa.

- 26 Mwana amuiyiraye ise na amzolaye nine kana mana na ni waibu muhuphu.
 27 Mwanangu, uchirema kuphundza mafundzo, marifwa undagapha kogo.
 28 Shaidi achiyehongbwa nkubera haki, na mutu mui nkuhamirwa ni mai.
 29 Atu a chibero andatiywa adabu na mongo wa mzuzu u tayari na kupigbwa.

20

Ikima ni bora kuriko zahabu

- 1 Uchi wa zabibu nkureha chibero na uchi wowosi nkusababisha fujo na mutu akosezwaye ni vitu hivyo kana ikima.
 2 Usiru wa mfalume ni dza simba angurumaye, mutu amsukizaye anahatarisha maishage.
 3 Ni ishima mutu kudzitenga na makosano, azuzu tu ndio amendzao kuheha.
 4 Mvivu karima minga ya kurima naye minga ya kuvuna andaaza aphahe mavuno ela kandaphaha chitu.
 5 Maazo ga mutu ni dza chivwa cha bahari, ela mutu mwenye ufahamu andagaheka.
 6 Atu anji anadai kukala ni asena anono, ela msena muaminifu kpweli-kpweli aphahikana kuphi?
 7 Mwenye haki achiishi kahi za haki, achiuka, anae achiomuiga andabarikiwa.
 8 Mfalume asagalaye chihi cha kulavira uamuli, matsoge nkupheha mai gosi.

- 9 Ni ani awezaye kuamba, “Moyo wangu ni swafi, mino sina dambi?”
- 10 Vipimo visivyo vya sawa na pishi zisizo pima sawa,
zosi zinatsukiza Mwenyezi Mlungu.
- 11 Mwanache piya undamnya kpwa mahendoge,
napho tabiyaye ni swafi na nono.
- 12 Sikiro rinarosikira na dzitso rinaroona,
vilungo viiri hivi vyatengezwa ni Mwenyezi Mlungu.
- 13 Uchimendza usingizi undakala mchiya,
kala matso, nawe undakala na chakurya chinji.
- 14 Mguladzi nkulalamika, “Ni viphi, tavifwaha tse,”
ela achiuka anadzikarya akaguzirwa rahisi.
- 15 Kuna zahabu na unji wa mawe ga samani,
ela chitu cha samani chisichophahikana sana ni neno ra marifwa.
- 16 Mutu achikubali kuzamini mutu asiyemanya;
hala nguwoye uyiike mzamana.
- 17 Chakurya chiphahikanacho kpwa njira isiyo ya sawa nkuonekana mtswano,
ela mromoni nkugaluka tsangalawe.
- 18 Mipango minono inalonda kushauriana na phaha ushauri wa busara kabila ya kuphiya vihani.
- 19 Mutu wa lisengenyo kaika siri,
phahi dzitenge na mutu wa maneno ga chizuzu.
- 20 Mutu amlaniye ise au nine,

maishage gandazimwa dza taa wakati wa
chilungulungu cha jiza.

- 21 Urisi uchiphahikana mairo-mairo mwandzoni,
mwishirowe taundakala na baraka.
- 22 Usiambe, “Nindariphiza uyi nchiohenderwa.”
Mrichire Mwenyezi Mlungu naye
andakuterya.
- 23 Mwenyezi Mlungu anatsukizwa ni vipimo
visivyo vya sawa-sawa
na piya pishi zisizo za haki.
- 24 Maisha ga mutu galongozwa ni Mwenyezi
Mlungu.
Dze, binadamu andaelewadze njiraze?
- 25 Ni hatari kuikira Mlungu naziri upesi-upesi,
alafu ugaluze nia kuhusu kulavya naziri
hiyo.
- 26 Mfalume mwenye ikima nkupheha atu ayi,
alafu akaatiya adabu bila ya kuaonera
mbazi.
- 27 Moyo wa mutu ni taa ya Mwenyezi Mlungu
itailiyo hadi ndani ya roho ya binadamu.
- 28 Mfalume achikala na mbazi na uaminifu a
salama,
na achihenda haki chihiche cha endzi chi-
nadumu.
- 29 Nguma ya mabarobaro ni mkpwotse wao,
na unono wa atumia ni vitswa vyenye
komvwi.
- 30 Viboko vinavyohulukiza mwiri nkuusa uyi,
mutu achitiywa adabu hivyo nkusafika hadi
moyowe.

21

Mwenyezi Mlungu anatawala

- 1 Moyo wa mfalume u mkpwononi mwa
Mwenyezi Mlungu,
dza mfumbi wa madzi nkuugaluzo kokosi
alondako.
- 2 Mutu mwakpwe moyoni nkudziona anaphiya
sawa-sawa,
ela Mwenyezi Mlungu ndiye achunguzaye
moyo.
- 3 Mwenyezi Mlungu anafwahirwa ni mambo
garigo ga haki na ga sawa
kuriko kulavya sadaka.
- 4 Matso ga shobo na moyo wa ngulu na mambo
mai,
gosi higo ni dambi.
- 5 Mipango ya mutu wa chadi indamtajirisha
ela mutu wa more kafwaidi.
- 6 Mali iphahikanayo na njira ya handzo
ni dza mvuche utsamulwao ni phepho na ni
muhambo wa kuolaga.
- 7 Ujeuri wa atu ayi undaangamiza
mana taalonda kuhenda mambo ga haki.
- 8 Mutu wa dambi tabiyaye i komakoma,
ela tabiya ya mutu wa moyo swafi i sawa-
sawa.
- 9 Baha kuishi chipembeni, dzulu ya dari
kuriko kuishi ndani ya nyumba nono na
mchetu wa chibako.
- 10 Atu ayi ang'akira kuhenda mai,
taana mbazi na majirani gao.
- 11 Uchitiya adabu mutu mwenye chiphurye,
mzuzu andahenda ikima,

- uchifundza mutu wa ikima, andaphaha marifwa.
- 12 Iye wa haki, yani Mlungu, anamanya gaenderago ndani ya nyumba ya mutu mui na kpwa higo andamuangamiza.
- 13 Mutu aremaye kuphundza chiriro cha mchiya, iye naye andarira, ela kandasikizwa.
- 14 Zawadi ya siri nkuhuriza hasira na hongo ilaviwayo kudzifwitsa-fwitsa inausa tsukizi.
- 15 Haki ichitimizwa atu amuogophao Mlungu nkuhererwa, ela atu ayi nkutishirwa.
- 16 Mutu aikosaye njira ya busara andadziphaha kundi ra afwadzi.
- 17 Mutu amendzaye anasa andakala mchiya, amendzaye uchi na starehe kandatajirika.
- 18 Mara yanjina mutu mui nkutiywa adabu badala ya atu amuogophao Mlungu na mutu asiye muaminifu akazurika badala ya mutu mwenye haki.
- 19 Baha kuishi macheyo jangbwani kuriko kuishi na mchetu wa chikanwa na chibako.
- 20 Nyumbani mwa mutu wa achili muna hazina na raha, ela mutu mzuzu nkuhumira vibaya maliye yosi.
- 21 Mutu ahendaye mambo ga haki na kuonera ayae mbazi andaphaha uzima, haki na ishima.
- 22 Mutu wa achili anaweza kuteka mudzi wa atu a nguvu

- na kubananga ngome yao anayoikuluphira.
- 23 Mutu anayezuwiya mromowe na lilimire
anadzitenga nafusiye na tabu.
- 24 Mutu wa shobo na ngulu dzinare aihwa
“Chibero,”
mamboge gosi agahenda na chibero.
- 25 Tamaa ya mutu mvivu ndiyo ndiyomuolaga,
mana mikonoye tailonda kuhenda kazi.
- 26 Mutsi wosi analonda aphahe iye,
ela enye haki nkulavya bila kuzuwiya.
- 27 Sadaka ya mutu mui ni dzambo ra kutsukiza.
Inatsukiza zaidi ichirehwa na nia mbii.
- 28 Shaidi anayeshuhudiya handzo an-
daangamizwa,
ela shaidi wa makini kaweza kunyamazwa.
- 29 Mutu mui nkudzihenda kajali,
ela mutu mwenye haki nkuhenda mamboge
kpwa makini.
- 30 Takuna ikima, wala ufahamu, wala mashauri
ga mwanadamu
ambago ganaweza kupinga Mwenyezi
Mlungu.
- 31 Farasi nkutayarishwa kpwa ajili ya siku ya
viha,
ela ushindi nkurehwa ni Mwenyezi Mlungu.

22

Sifwa nono ni bora

- 1 Baha mutu atsambule kukala na sifwa nono
kuriko utajiri,
mana kukala na chibali ni bora kuriko feza
au zahabu.
- 2 Matajiri na achiya ana hali mwenga hino,

- osi muumba wao ni Mwenyezi Mlungu.
- ³ Mutu wa achili nkuona hatari mbereze akadzifwitsa,
ela mzuzu nkudziphirika bila ya kuogopha achaphaha tabu.
- ⁴ Sawabu ya unyenyekevu na kumuogopha Mwenyezi Mlungu
ni utajiri, ishima na maisha mare.
- ⁵ Njira ya mutu kaidi ina miya na mihego,
ela mutu atundzaye moyowe andakala kurenayo.
- ⁶ Mfundze mwanao namuna ya kuishi vinono naye kandairicha achikala mutu mzima.
- ⁷ Tajiri nkumtawala mchiya,
naye mutu aphasaye ni mtumwa wa akopeshaye.
- ⁸ Mutu aphantaye uyi andavuna mashaka,
na uwezowe wa kuhenda mai undakoma.
- ⁹ Mutu wa mbazi andabarikiwa,
mana anaganyira achiya chakuryache.
- ¹⁰ Mutu wa chibero mtsuphe kondze na fujo rindauka,
kukosana na kulaphizana kundakoma.
- ¹¹ Mutu wa moyo mswafi na maneno manono andakala msena wa mfalume.
- ¹² Mwenyezi Mlungu nkurinda mutu wa marifwa,
ela mipango ya atu a handzo nkuivuruga.
- ¹³ Mutu mvivu nkuamba,
“Ko kondze kuna simba, anaweza kuniolaga mo njirani.”
- ¹⁴ Mromo wa mdiya ni dibwa dzire,
azirwaye ni Mwenyezi Mlungu andatubwika himo.

- 15 Moyo wa mwanache una uzuzu munji,
ela fwimbo ya kumtiira adabu indawuusa
wosi.
- 16 Mutu aoneraye mchiya ili aenjereze utajiri
na mutu aphaye matajiri zawadi osi andafil-
isika.
- 17 Hega sikiro uphundze maneno ga ikima
na moyoo ugbwire marifwa gangu.
- 18 Mana ni vinono maneno higa gachikala
mwako moyoni,
tsona chila mara gakale tayari mwako
mromoni.
- 19 Nimendzaye kumfundza rero hasa ni uwe,
ili kuluphiroro rikale kpwa Mwenyezi
Mlungu.
- 20 Nikakuandikira misemo mirongo mihahu,
misemo ya mashauri na marifwa,
- 21 ili kukumanyisa uhakika wa maneno ga kp-
weli,
na akuhumaye umuuyizire jibu ra ukpweli.
- 22 Usionere mchiya kpwa kukala ni mchiya
wala hiko kotini usimlafye mchiya hakiye.
- 23 Mana Mwenyezi Mlungu ndiye mkanizi wao,
naye andaalafya uzima aho ndioogofyera
uzima wao.
- 24 Usihende usena na mutu asiyekaa kureya,
wala usilungane na mutu wa tsukizi za
phephi.
- 25 Usedze ukadzifundza tabiyaze
na kuhatarisha maishago.
- 26 Usidziike mzamana wa mutu wanjina

- wala usikubali kuimirira deni ra mutu.
 27 Napho kuna chitu chochosi cha kuriphira,
 hata chitanda urariracho undafutwa.
 28 Usiye munda kpwa kutsapa miphaka
 iriyoikpwa ni akareo.
 29 Udzangbweona fundi mangungu?
 Hiye andahendera kazi afalume wala kanda-
 hendera kazi atu achiya.

23

Uroho na ulevi tauna mana

- 1 Usagalapho kurya phamwenga na mtawala,
 muhendere adabu sana iye ariye mberezo.
 2 Na ichikala umroho zuwiya hamuyo ya kurya.
 3 Wala usivimizire mahe vyakuryavye vya
 mtswano
 mana nkuhenda vyakurya hivyo ni vya
 kukuhega.
 4 Usidzicate palata kuendza utajiri
 humira achilizo kudzizuwiya usiangaike
 sana kuendza mali.
 5 Dze, undavitong'orera matso vitu visivyo-
 dumu?
 Mana, bila shaka mali nkumera mapha,
 ikauruka mlunguni dza nyama wa mapha.
 6 Usirye chakurya cha mutu wa choyo,
 wala usitulukpwe ni nyuhe kpwa
 vyakuryavye vinono.
 7 Kpwa mana iye ni yuyatu wa kawaida,
 ndivyo arivyo. Mromoni andakuamba, "Rya,
 nwa!"
 Ela moyowe tauphamwenga nawe.
 8 Undaaphika madonje uchigorya

- na shukurani uchizozilavya zindakala za bure.
- 9 Mutu mzuzu kaambirwa,
mana andabera mashaurigo ga ikima.
- 10 Usiuse alama za miphaka ya kare,
wala usiinjirire munda wa anachiya.
- 11 Mana, Mlungu mkomboli wao ana nguvu
naye andakanira haki yao.
- 12 Elekeza moyoo ulunge mafundzo,
humira masikirogo usikize maneno ga mar-
ifwa.
- 13 Usiriche kumtiya mwanao adabu,
mana uchimchapa kandafwa.
- 14 Uchimchapa milawa,
undativya maishage asiphiye kuzimu.
- 15 Mwanangu, uchikala na ikima,
moyo wangu undahererwa.
- 16 Moyo wangu undahererwa sana,
mromoo uchigomba ga sawa na ga haki.
- 17 Moyoo usiaonere wivu atu a dambi,
ela chila mara henda chadi kumuogopha
Mwenyezi Mlungu.
- 18 Hakika siku nono zindafika,
wala kuluphiro ra moyoo tarindakala ra
bure.
- 19 Mwanangu, phundza na ukale na ikima,
moyoo naufikiri sana vira uishivyo.
- 20 Usikale phamwenga na alevi,
wala atoni amendzao kurya nyama.
- 21 Mana alevi na atoni andakala achiya
na usingizi munji undakuvwika mademu-
mademu.
- 22 Musikize sowe ariyekuvyala,

- wala usim'bere mayoo achikala mkare.
- 23 Gula kpweli, wala usiiguze,
tsona gula ikima, mafundzo na ufahamu.
- 24 Isengbwa wa mwenye haki nkuhamirwa sana,
mutu avyalaye mwana wa achili
andafwahirwa
- 25 Phahi mfurahishe sowe na mayoo,
mchetu ariyekuvyala muhende ahererwe.
- 26 Mwanangu, niphundza kpwa makini,
moyoo nahufwairwe nkuiga maisha gangu.
- 27 Mana malaya ni dibwa dzire,
mchetu mdiya ni muhambo dza lwina.
- 28 Ye nkupweka dza mnyang'anyi,
nkusababisha alume anji kukosa uaminifu
kpwa achetu ao.
- 29 Ni ani ariraye? Ni ani ariye na huzuni?
Ni ani ahehaye? Ni ani alalamikaye?
Ni ani aphahaye jeraha bila sababu?
Ni ani ariye na matso ga kundu?
- 30 Ni hara ambao taabanduka phenye uchi,
hara aphiyao kpwendaenda uchi uchiot-
sanganywa.
- 31 Usichengbwe ni hamu ya uchi,
wala rangiye unaphouona kasini,
nao unatserera vinono mironi.
- 32 Mana mwisho unang'ata dza nyoka,
kulumakpwe ni dza kuratu kpwa kuondzwa
ni bafwe.
- 33 Matsogo gandaona mambo majeni,
na manenogo gandakala ga koma.
- 34 Undakala dza mutu alalaye kahi-kahi ya ba-
hari,

auruswaye hiku na hiku dza mutu ariye
dzulu ya mlingoti wa meli.

³⁵ Nawe undaamba, “Akanipiga ela sikarumira,
akanibumbunda, ela sisikirire tse!

Nndalamuka rini
mino nkanwe tsona?”

24

¹ Usiaonere wivu atu ayi,
wala usikale na hamu ya kukala phamwenga
nao.

² Mana mioyo yao i panga mai
na miromo yao ni ya kubwaga zani.

³ Nyumba idzengbwa ni ikima
na kuimarishwa ni uwezo wa kuelewa.

⁴ Kpwa marifwa vyumbavye
nkuodzazwa vitu vya kufwahirira na vya
samani.

⁵ Mutu wa achili ana uwezo zaidi
kuriko mutu wa nguvu,
na mutu mwenye marifwa
kuriko mwenye mkpwotse.

⁶ Kpwa hivyo usiphiye vihani bila ya ushauri wa
ikima,
mana mashauri manono nkureha ushindi
vihani.

⁷ Mzuzu kaweza kuelewa ikima,
kaweza kutsangira rorosi phatu phenye
mkpwutano.

⁸ Mutu apangaye mambo mai aihwa fyakatsi.

⁹ Mutu mzuzu aaza dambi
na mutu mwenye chibero nkuzirwa ni atu.

¹⁰ Uchishindwa ni kudzikanira wakati wa shida,
phahi mkpwotseo ni mchache.

- 11 Mutu ambaye ayaolagbwa phasipho haki mtivye,
wala usiriche mutu achaolagbwa bila kosa.
- 12 Chisha usiambe, "Swino taugamanyire higo!"
Mana Mlungu achunguzaye mioyo anakuona,
Ye arindaye rohoyo anamanya unamanya,
naye andaripha chila mmwenga sawa-sawa na mahendoge.
- 13 Mwanangu, rya asali mana ni nono,
na phalala ra nyuchi uchiritata ri mtswano.
- 14 Vyo hivyo ikima i mtswano mwako achilini
nawe uchiiphaha, ukaphaha maisha manono ga siku zedzazo
wala kuluphiroro tarindakala ra bure.
- 15 Usiotee dza mutu mui aoteavyo nyumba ya mutu wa haki,
wala usijeze kubananga phatu asagalapho.
- 16 Mwenye haki anaweza kugbwa kano sabaa na akaunuka,
ela atu ayi nkuangamizwa ni mashaka.
- 17 Mvihao achifikpwa ni mai usihererwe,
wala achikpwala usimtseke.
- 18 Mana Mwenyezi Mlungu achiona kandafwahirwa
nawe undatophola tsukizize.
- 19 Usibabaishwe ni atu ahendao mai,
wala atu ayi usiaonere wivu.
- 20 Mana mutu mui kana matumaini ga badaye,
na taa ya maishage indazimwa.
- 21 Mwanangu, muogophe Mwenyezi Mlungu na mfalume,
wala usigbwirane na aasi.

22 Mana andafikpwa ni shaka ra mara mwenga,
na taphana amanyaye iyo adabu ya
Mwenyezi Mlungu na ya mfalume indasira
rini.

Mafundzo zaidi

23 Hino ni misemo yanjina ya atu a ikima.
Sio sawa kupendeleya atu unapholavya ua-
muli.

24 Mutu amuambiraye mwenye makosa, “Kuna
hatiya,”
andalaniwa ni utsi na Mataifa gandamzira.

25 Ela mutu ahukumuye haki andavugukirwa
na andamwagirwa baraka nyinji.

26 Majibu ga sawa
ni dza mutu kudonerwa ni msenao.

27 Mala kuhenda kazi za kondze,
alafu utayarishe mundao,
uchimala ndipho udzenge nyumbayo.

28 Usilavye ushaidi wa handzo dzulu ya jiranio,
wala mromoo usichenge.

29 Usiambe, “Nindamuhendera dza vyo achivy-
onihendera mimi,
lazima ndariphiza chisasi!”

30 Nátsupa phephi na munda wa mutu mvivu,
phephi na munda wa mizabibu wa mutu
asiye achili.

31 Ke! Wosi kala ukamera miya
na kpwekpwe zagota kosi.
Hata ukutawe wa mawe piya wavoromoka.

32 Nálola, nchifikiri,

- mwishirowe nchiphaha fundzo.
³³ Lala vichache, senukira vichache,
 kundza mikono magoni, udziyoyeze,
³⁴ na uchiya undakugbwavukira dza
 mnyang'anyi,
 na kutsowa kundakpwedzera dza jaili ariye
 na silaha.

25

Misemo yanjina ya Selemani

- ¹ Hino nayo ni misemo yanjina ya mfalume Selemani, iriyo kusanywa ni atu a Hezekiya, mfalume wa Juda.
² Mlungu achifwitsa mambo nkutogolwa, naye mfalume nkutogolwa achimanya mambo.
³ Vyo ambavyo takuna mutu awezaye kupima ure wa dzulu mlunguni wala tsi i ndani chiasi gani, ndivyo mwanadamu asivyoweza kutaili moyo wa mfalume.
⁴ Usa uchafu kula kpwenye feza, mufuli wa chuma andakutengezera chombo chinono.
⁵ Uchimuusira mfalume atu ai, utawalawe undaimarika na haki.
⁶ Usidzipendekeze mbere za mfalume, wala usidzisagike phenye akulu.
⁷ Baha mfalume akuambe: “Ndzo usagale hipha mbere,”
 kuriko kukuaibisha mbere za akulue.
 Napho ukaona dzambo na dzitsoro,

- 8 usikale mwepesi kpwendashitaki,
usedze ukakosa kumanya ra kuhenda, myao
wanjina achikutiya waibu kpwa kushinda
yo kesi.
- 9 Kpwa hivyo phahana na myao machiyenu,
wala usilavye siri,
- 10 Sedze ukaihwa mmbeya,
nawe kpwako indakala ngumu kuuyiza ishi-
mayo.
- 11 Neno rilaviwaro wakati wa kufwaha
ni dza matunda ga zahabu kpwenye chano
cha feza.
- 12 Onyo ra mutu wa achili kpwa sikiro ra mutu
asikiraye
ni dza pete au mkpwufu wa zahabu swafi.
- 13 Mjumbe muaminifu nkumfurahisha achiye-
muhuma
dza madzi ga kuzizima siku za dzuwa kali.
- 14 Mutu anayeahidi zawadi bila ya kuilavya
ni dza phepho na maingu gasigoreha mvula.
- 15 Mtawala nkushawishiwa ni kuvumirira kunji,
na lilimi laini nkuvundza mfupha.
- 16 Uchiphaha asali, rya ya kukutosha,
sedze ikakukinai ukaiaphika.
- 17 Jiranio mnyendekere ela kpwa chiasi,
sedze akakuzira na kukureyera.
- 18 Mutu achilavya ushaidi wa handzo kuhusu
jiraniwe nkumzuru
dza vyo nyundo, upanga au hondza.
- 19 Kukuluphira mutu asiyeaminika siku za tabu,
ni dza kuafuna na dzino kongo au kunyen-
dekerera chigulu chichohemuka.
- 20 Mutu asononekaye uchimuimbira mawira

- ni dza kumvula nguwo minga ya mnyevu au
kumwagira magadi digbwa.
- 21 Aduio achikala ana ndzala, muphe chakurya
arye,
tsona napho ana chiru, muphe madzi anwe.
- 22 Uchihenda vivyo, undakala avi ukamhika
makala ga moho,
naye Mwenyezi Mlungu andakupha zawadi.
- 23 Viratu phepho ra vuri rirehavyo mvula
ndivyo lisengenyo rirehavyo tsukizi.
- 24 Baha kuishi chipembeni dzulu ya dari,
kuriko kuishi nyumba nono na mchetu wa
chibako.
- 25 Viratu madzi ga kuzizima garivyo kpwa mutu
ariye na chiru,
ndivyo irivyo habari nono kula tsi ya kure.
- 26 Mwenye haki achikubali kulunga mambo ga
mutu mui,
ni dza madzi ga chidzuhu gachigovurugbwa
au ga chisima gachigochafuliwa.
- 27 Viratu isivyo vinono kurya asali nyinji,
na sivyo kudzitakira nguma mwenye.
- 28 Mutu asiyeweza kutawala moyowe
ni dza mudzi ambao ukutawe wabomoka.

26

- 1 Ishima ahewayo mutu mzuzu taimufwaha
dza vyo mvula ya mawe minga ya kazikazi
au mvula minga ya mavuno.
- 2 Viratu mberya aurukavyo,
ndivyo lana isiyo sababu nkuuruka, isigb-
wire mutu achiyekusudiwa.

- 3 Viratu farasi apherikpwavyo na ndata, na punda mijeledi, ndivyo mongo wa mzuzu ni ukiritwe vikoto.
- 4 Usimjibu mzuzu kulengana na uzuzuwe, sedze ukaigana naye.
- 5 Mjibu mzuzu kulengana na uzuzuwe, ili asidziona kukala ana ikima.
- 6 Kuadamira mzuzu apherike ujumbe ni dza kudzikata magulu au kudzitakira shida.
- 7 Misemo igombwayo ni mzuzu taifwaha dza magulu ga chiswere galewalewago.
- 8 Kumupha mutu mzuzu ishima ni dza kufunga dziwe teroni.
- 9 Msemo uchigombwa ni mzuzu una hatari dza panda ya miya iriyo mikononi mwa mlevi.
- 10 Mutu amwandikaye kazi mzuzu au mlevi ni dza muindza alatsaye chila mutu.
- 11 Mutu mzuzu nkuuyira uzuzuwe dza vyo diya riuyiravyo kurya maaphikage.
- 12 Dze, unamuona mutu adzihendaye ana ikima sana? Phahi baha kukuluphira mutu mzuzu kuriko iye.
- 13 Mutu mvivu nkuamba: “Ko kondze kuna simba, anaweha mo njirani!”
- 14 Viratu mryango ugalukavyo kpwenye bawaba, ndivyo mutu mvivu agalukavyo chitandani.
- 15 Mutu mvivu nkutiya mkpwonowe ligani, ela akaremwezwa nkuwuuyiza mromoni.

- 16 Mutu mvivu nkudziona wa achili sana
kuriko atu sabaa awezao kujibu kpwa
busara.
- 17 Mutu adziinjizaye kpwenye maneno
gasigokala gakpwe,
ni dza agbwiraye masikiro ga diya asirori-
manya.
- 18 Viratu irivyo hatari mutu wa koma kuvumbira
vinga vya moho,
au mivi ya kuolaga,
- 19 ndivyo arivyo mutu amchengaye myawe
halafu akamuamba, “Che ni machani tu.”
- 20 Moho uchikosa kuni nkufwa
na bila ya fyakatsi kondo nkusira.
- 21 Viratu makala gafyakatsiravyo makala ga
moho au kuni zifyakatsiravyo moho
ndivyo mmbeya asunganyavyo kondo.
- 22 Maneno ga mutu mmbeya ni dza chakurya cha
mtswano,
nkuinjira hadi ndani ya moyo.
- 23 Maneno manono gafwitsago uyi,
ni dza nyungu iriyopakpwa rangi ya feza.
- 24 Mutu achikuzira nkudzipendekeza na maneno
manono
ela ndani ya moyowe nkufwitsa mai.
- 25 Dzagbwe manenoge ni manono usimuamini
mana ana tsukizi nyinji sana mwakpwe
moyoni.
- 26 Dzagbwe anaweza kufwitsa usiruwe
ela niaye mbii indamanywa ni atu osi.
- 27 Mutu atsimbiraye ayae lina andabovoka
mwenye

naye apingilisiraye ayae dziwe
rindamfinyanga mwenye.

- 28 Mutu agombaye handzo waazira hara
azurikao na hiro handzore,
na mutu achengaye-chengaye anakusudiya
kubananga.

27

- 1 Usidzikarye na siku ya muhondo
mana kumanya siku ya rero kundagbwani.
- 2 Richa atu anjina akutogole
wala sio mromoo mwenye.
- 3 Dziwe ni ziho na mtsanga nao dza vivyo,
ela chibako cha mutu mzuzu china uziho
kuriko hivi vyosi viiri.
- 4 Tsukizi ni siru na hasira zinabananga kuriko
mafuriko,
ela ni ani awezaye kuzuwiya uyi wa wivu.
- 5 Baha mutu akulaumu ching'ang'a
kuriko adzihende anakumendza na kaku-
manyisa.
- 6 Msenao hata achikuudhi unaweza kumuamini
ela mvihao achikudonera, kala makini.
- 7 Mutu wa kumvuna nkukinai asali
ela ariye na ndzala chakurya chirichout-
sungu kpwakpwe chimtswano.

- 8 Mutu achimbiraye phakpwe kaya
ni dza nyama wa mapha achiyaye-chiyaye
bila makalo.
- 9 Mashauri galago moyoni mwa msenao ganafu-
rahisha
dza viratu mafuha ga kunukato.
- 10 Usitsuphe asenao mwenye wala a sowe,
mana uchiphaha magumu, kundazorera
nduguzo akuterye.
Baha jirani wa phephi kuriko ndugu wa
kure.
- 11 Mwanangu, kala wa ikima unifurahishe moyo
wangu
nami sindakosa neno ra kumjibu mutu
yeyesi anayenibera.
- 12 Mutu wa achili nkuona hatari iredza akadz-
ifwitsa,
ela mzuzu nkudziinjiza mzima-mzima
achaphaha tabu.
- 13 Mutu achiahidi mberezo kuimirira deni ra
mutu asiyemmanya
hala nguwoye ikale mzamana; izuiye mza-
mana wa mutu amuimiriraye mchetu
asiyemmanya.
- 14 Mutu araukaye chiti kumupha mwadzo jirani
kpwa raka ra dzulu,
indaonekana achamlani.

- 15 Mchetu wa kuheha anareyeza
dza kuvudzirwa ni mvula isiyochoa.
- 16 Kujaribu kuzuwiya mchetu dza hiye
ni sawa na kuzuwiya phepho au kufukanya
mafuha ga madzi.
- 17 Viratu chuma nkunola chuma
ndivyo mutu nkugololwa ni myawe.
- 18 Mutu atundzaye mtini andarya matundage
na mutu amuhumikiraye mbahawe
andaishimiwa.
- 19 Viratu uso udzionavyo wenye madzini,
ndivyo mutu adzimanyavyo mwenye
mwakpwe moyoni.
- 20 Kuzimu na dibwa rinarobananga taritosheka,
dza viratu matso ga anadamu gasivyo shiba.
- 21 Ubora wa feza na zahabu nkupimwa na moho,
ela mutu nkupimwa na sifwaze.
- 22 Hata mzuzu uchimphonda chinuni dza mat-
sere
kundaweza kumtenganisha na uzuzuwe.
- 23 Manyirira hali ya mifugoyo vinono,
rinda vinono nyamao.
- 24 Mana utajiri taudumu hata kare na kare,
wala tadzi ya ufalume taidumu kpwa vivyazi
vyosi.

- 25 Bada ya kukata magugu, gariche gatsephule,
na ukarehe nyasi za kula myangoni.
- 26 Mang'ondzi gandakupha nyoya za kutengezera
nguwo,
mbuzi nao uchiguza, undaphaha pesa ugule
munda.
- 27 Nawe undakala na maziya ga mbuzi
ga kutosha we mwenye, atu a nyumbayo,
na piya ahendadzi-kazio.

28

- 1 Atu ayi nkuchimbira dzagbwe taazoreswa,
ela enye haki ni jasiri dza simba.
- 2 Taifa ra fujo nkuzula vilongozi anji,
ela mutu wa achili na marifwa nkuhenda tsi
ikakala na amani.
- 3 Mchiya achionera mnyonje,
ni dza mvula kulu ibanangayo mimea.
- 4 Atu avundzao shariya nkulika ayi,
ela atu alungao shariya anapingana na uyi.
- 5 Atu ayi taelewa haki,
ela atu amuogophao Mwenyezi Mlungu
anaielewa chikamilifu.
- 6 Baha mchiya alungaye haki
kuriko tajiri alungaye njira mbii.

- 7 Mwana agbwiraye shariya ana achili,
ela alunganaye na atu aroho anaifya ise.
- 8 Mutu aenjerezaye utajiriwe kpwa kuhala riba
kulu na fwaida kulu
anamkusanyira mutu ndiyeonera mbazi
achiya.
- 9 Mutu akahalaye kusikira shariya
hata mavoyoge ganatsukiza Mlungu.
- 10 Mutu achengaye-chengaye atu a haki kuhenda
dambi
andagbwa mwenye mwakpwe dibwani,
ela atu asio na ila andarisi manono.
- 11 Mutu tajiri nkudziona wa achili mwakpwe
moyoni,
ela mutu mchiya ariye na achili an-
dammanya.
- 12 Enye haki achishinda atu nkuhererwa,
ela atu ayi achitawala atu nkuchimbirira
mafwitsoni.
- 13 Mutu afwitsaye dambize kandaongokerwa,
ela mutu akubaliye makosage na kugaricha
andaonerwa mbazi.
- 14 Baha mutu amuogophaye Mlungu siku zosi,
ela mutu wa likakado andapata tabu.
- 15 Viratu simba angurumavyo au dubu ashambu-
liyavyo,

ndivyo ahendavyo mutu mui anaphotawala
achiya.

- 16 Mtawala asiye na ufahamu nkuonera atu sana,
ela atsukirirwaye zuluma na hongo andaen-
jereza sikuze.
- 17 Mutu asikiraye kuhukumika na kosa ra kuo-
laga,
andakala mchimbizi hadi kufwakupwe,
usimterye mriche!
- 18 Mutu mkamilifu andativywa ni Mlungu,
ela mutu wa handzo andabanangbwa.
- 19 Mutu arimaye mundawe andakala na
chakurya chinji,
ela alungaye mambo ga upuzi andakala
mchiya.
- 20 Mutu muaminifu andaphaha baraka nyinji;
ela azoreraye utajiri wa mairo-mairo kan-
dakosa kutiywa adabu.
- 21 Kubaguwa atu sio vinono tse;
ela atu nkuhenda mai kpwa ajili ya chipande
cha mkpwahe.
- 22 Mutu mchoyo nkuzorera mali
wala kafikiri kukala uchiya undamphaha.
- 23 Mutu aonyaye ayae mwishowe andamendzwa

kuriko mutu adzipendekezaye na maneno manono.

- 24 Mutu aiiraye ise au nine alafu aambe: “Siro kosa,” mwana hiye a kundi ra atu anaobananga.
- 25 Mutu mchoyo nkusunganya atu ahehe, ela mutu akuluphiraye Mwenyezi Mlungu andaongokerwa.
- 26 Mutu anayekuluphira achilize mwenye ni mzuzu, ela mutu aishiye kpwa ikima andakala salama.
- 27 Mutu alavyaye kpwa achiya kandaphungukirwa, ela mutu aremaye kulavya andalaniwa vyenye.
- 28 Atu ayi achitawala atu nkuchimbira achadzi ifwitsa, ela achiuka mamlakani, enye haki nkuenjerezeka.

29

Humira achili

- 1 Mutu aonywaye kano nyinji na ahende likakado, andavundzwa gafula bila ya kupona.
- 2 Enye haki achitawala anatsi nkuhererwa, ela atu ayi achitawala anatsi nkugaya.

- 3 Mutu amendzaye ikima nkumfwahira ise,
ela mutu agbwiranaye na malaya nkufuja
malize.
- 4 Mfalume anayelunga utawala wa haki taifare
rindaimarika,
ela aphokeraye hongo nkubananga tsi.
- 5 Mutu adzipendekezaye kpwa jiraniwe
anadziikira chimia cha kudzigbwira
mwenye magulu.
- 6 Mutu mui nkutongeywa ni dambize,
ela mwenye haki nkuimba na kuhererwa.
- 7 Mutu aogophaye Mlungu anamanya haki za
achiya,
ela mutu m'baya kajali masilahi gao.
- 8 Atu a chibero nkusunganya fujo mudzi mzima,
ela atu a achili nkukuriza chisirani.
- 9 Mutu wa ikima achilumbana na mzuzu kotini,
yuya mzuzu andakala wa kureya au kutseka
wala taphandakala na amani.
- 10 Atu amendzao kumwaga milatso
nkuzira atu asio na ila na kulonda kuaolaga.
- 11 Mpumbavu nkuonyesa tsukizize zosi,
ela mutu mwenye ikima nkudzizuwiya na
kuzihuriza.
- 12 Mtawala achiphundza mambo ga handzo,

maofisaage andakala atu ayi.

- 13 Mutu mchiya na mutu wa kuonera anaigana,
osi airi matso gao nkung'azwa ni Mwenyezi
Mlungu.
- 14 Mfalume ahukumuye achiya kpwa haki
utawalawe undaimarika hata kare na kare.
- 15 Kumchapa na kumkanya mwana
kundamuhenda akale na ikima,
ela mwana wa kurichirwa tsari nkuifya
nine.
- 16 Atu ayi achitawala dambi nkuenjerezeka,
ela enye haki andashuhudiya kuangamizwa
kpwao.
- 17 Mwanao mtiye adabu naye kandakutiya wasi-
wasi,
andahamira moyoo.
- 18 Atu achikosa maono nkuricha kudzizuwiya,
ela mutu agbwiraye shariya ana baha.
- 19 Taitosha kumuonya mtumwa na maneno
macheye,
hadi atiywe adabu, mana agbwe anaelewa,
kandagagbwira.
- 20 Dze, unaona mutu wa maneno ga more?
Baha kukuluphira mzuzu kuriko iye.

- 21 Mutu atendekezaye mtumwawe hangu ni mwanache,
mwishowe mtumwa hiye aredza asababishe sonono.
- 22 Mutu wa tsukizi nkuchokoza kondo,
na mutu asiyekaa kureya nkuhenda makosa manji.
- 23 Ngulu za mutu zindam'bwaga,
ela mwenye moyo wa kugbwa maguluni andaishimiwa.
- 24 Mutu ashirikianaye na muivi kamendze maishage,
hata achiapizwa kugomba kpweli kagomba tse.
- 25 Kuogopha anadamu ni muhego hatari,
ela mutu amkuluphiraye Mwenyezi Mlungu a salama.
- 26 Atu anji nkudzipendekeza kpwa mtawala,
ela mutu aphaha haki kula kpwa Mwenyezi Mlungu.
- 27 Mutu mui nkuzirwa ni mutu mnono
na mutu wa haki akazirwa ni mutu mui.

30

Misemo ya Aguri

- ¹ Higa ni maneno ga Aguri mwana wa Jake,
vira arivyomuambira
Ithieli, ee, Ithieli na Ukali.

- 2 Mino ni mjinga sana hata sifwaha kukala
mwanadamu,
sina achili za chibinadamu.
- 3 Sibado kudzifundza ikima
wala mino sina marifwa ga kumanya
Mtakatifu.
- 4 Ni ani ariyepanda mlunguni na kutserera
photsi?
Ni ani ariyefukanya phepho na fumbare?
Ni ani ariyefunganya madzi bindoni?
Ni ani ariyeimarisha pembe za dunia?
Dzinare ndiye ani na mwanawe aihwadze?
Niambira napho unampanya!
- 5 Chila neno ra Mlungu ni ra kuaminika,
Iye ni ngao kpwa hara amzorerao kudzi-
tivya.
- 6 Usienjereze neno kpwenye manenoge,
sedze akakulaumu, ukaonekana u wa
handzo.
- 7 Mwenyezi Mlungu nakuvoya mambo mairi,
usinilafye kabila sidzangbwefwa.
- 8 Niusira maisha ga kuviringa atu na handzo.
Usiniphe uchiya wala utajiri.
Ela nipha chakurya changu cha chila siku.
- 9 Sedze nikashiba nkakutsamalala,
Nkaamba, "Kpwani Mwenyezi Mlungu ni
ani?"

Wala nisikale mchiya nikaiya,
chihivyo nkarikosera ishima
dzina ra Mwenyezi Mlungu, Mlungu wangu.

¹⁰ Usiochere ngulu mtumwa kpwa tajiriwe,
sedze akakulani, ukaonekana una hatiya.

¹¹ Kuna atu ambao analani ise zao,
wala taabariki nine zao.

¹² Kuna atu ambao nkudziona swafi phao mat-
soni,
ela uchafu wao taudzangbwesafishwa.

¹³ Kuna atu a kudziunula,
akubera chila achionacho!

¹⁴ Kuna atu anjina meno gao ni dza panga,
na majego gao ni dza marumu,
ambao a tayari kuafuna achiya na
agayi ario duniani.

¹⁵ Mwamsundzu ana ana airi a chichetu, arirao,
“Nipha! Nipha!”

Kuna vitu vihahu visivyomvuna kamare,
kamwe ni vine ambavyo taviamba “Ni bahi”:

¹⁶ Kuzimu, ndani ya mchetu tasa,
tsi isiyoshiba madzi,
na moho usioamba, “Ni bahi!”

¹⁷ Dzitso ra mutu am’beraye ise,
na kumena nine,
rindang’olwa ni kunguru a deteni,

na kuriwa ni nderi.

- 18 Kuna mambo mahahu ambago ni ajabu kp-wangu,
kamwe ni mane ambago sigaelewa.
- 19 Mwendo wa kozi hewani,
mwendo wa nyoka aambalapho mwambani,
mwendo wa meli baharini,
na vira mlume amenzavyo mwanache wa
chichetu.
- 20 Tabiya ya mchetu mzindzi i hivi:
nkurya, akaphangusa mromowe,
halafu akaamba, “Nkahenda kosa rani?”
- 21 Kuna mambo mahahu ganago kakamisa dunia,
kamwe ni mane ambago dunia taiweza ku-
gavumirira.
- 22 Mtumwa anaphokala mfalume,
mutu mzuzu napho akamvuna chakurya,
- 23 Mchetu asiyemenzwa achilólwa,
Muhendadzi-kazi mchetu ahalapho nafwasi
ya mkpwaza tajiriwe.
- 24 Kuna viumbe vine duniani virivyo vidide
ela vina ikima nyinji sana:
- 25 Tsungutsungu ni adudu adide asinyo nguvu
ela nkudziikira chakurya cha minga za
kazikazi.
- 26 Makpwang’a ni nyama asinyouwezo
ela nkudzenga nyumba zao mwambani.
- 27 Ndzije taana mfalume ela
aphiya phamwenga maipho-maipho.
- 28 Unaweza kuchigbwira chijenje mkpwononi

ela nkumenya dzumba ra mfalume.

- 29 Kuna viumbe vihahu vyenye tabiya ya kufwahira;
kamwe ni vine vyenye tabiya nono:
- 30 Simba, ambaye ni hodari
kuriko nyama osi wala katishirwa ni yeyesi.
- 31 Dzogolo apigapho mkpwangala, na ndenje,
na mfalume napho a mbere za atue.
- 32 Ichikala ukahenda uzuzu wa kudzikarya,
au ukapanga kuhenda mai,
richa tsetsetse.
- 33 Mana, viratu kusuka maziya nkutuluza samuli,
na kupiga pula kukatuluza minaga
ndivyo fyakatsi nkureha kondo.

31

Misemo ya Mfalume Lemueli

- 1 Higa ni maneno ga Lemueli, mfalume wa Masa, mashauri arigofundzwa ni nine.
- 2 Nkuambireni, mwanangu?
Mwana nriye kuvyala, nkuambireni?
Nkuambireni, mwana wa naziri zangu?
- 3 Usimale mkpwotseo na achetu,
atu abanangao afalume.
- 4 Taifwaha afalume kunwa uchi, Lemueli,
taifwaha,
wala taifwaha atawala kuaza uchi mufu.
- 5 Sedze akalewa na akayala shariya
na kulafya atu agayao haki zao.

- 6 Muphe uchi mutu ambaye ana shida nyinji
mphirikire uchi mutu ambaye ana sonono
ya moyo.
- 7 Na alewe aphahe kuyala uchiya wao
na tabu zao asizitambukire tsona.
- 8 Ela uwe, gomba kpwa niaba ya atu asioweza
kugomba
na uhehere haki za atu asiodziturya.
- 9 Gomba kpwa niaba yao na uamule malau gao
na haki
rinda haki za mchiya na mgbwayi.
- 10 Mchetu wa tabiya nono, ni ani awezaye
kumphaha?
Samaniye inashinda ya alimasi.
- 11 Nkukuluphirwa ni mlumewe
wala kakosa kuphaha mapato.
- 12 Nkumuhendera mlumewe manono
wala si mai, siku zosi za maishage.
- 13 Nkuendza nyoya za mang'ondzi na katani
na kuzihendera kazi ya mikono kpwa chadi.
- 14 Anaigana na meli za bishara,
chakuryache nkuchireha kula kure.
- 15 Tsona nkulamuka chiti cha ngutu,
kutayarisha chakurya cha atu a phakpwe
kaya,
na kuapangira kazi ahendadzi-kazie a chichetu.
- 16 Nkufwahirwa ni munda akaugula,
na akauphanda mizabibu kpwa mapato ga
mikonoye.
- 17 A tayari kuhenda kazi kpwa nguvu,
na mikonoye waiimarisha kabisa.

- 18 Anamanya kukala shuulize zina fwaida,
ndipho taaye taizima usiku.
- 19 Nkuphalaza nyuzi na mikonoye mwenye,
na kuhumira malage kushona nguwo.
- 20 Nkuapha vitu achiya,
na kuterya agayi.
- 21 Kaogopha likarare ra umande,
mana atue osi a mwakpwe nyumbani ana
mayamba ga kudzibwiningiza.
- 22 Nkudzitengezera tandiko,
na mavwazige ni ga katani swafi za rangi ya
zambarau.
- 23 Mlumewe ni mutu mashuhuri mabarazani,
anakoshiriki mikutano ya atumia a mudzi.
- 24 Mchetu hiye nkutengeza nguwo akaziguza,
ahendadzi-bishara nkuaguzira mikanda.
- 25 Nkutogolwa kpwa mkpwotsewe na ishimaze,
wala kayugbwa ni siku za usoni.
- 26 Agombapho manenoge gana ikima
na nkufundza atu na mbazi.
- 27 Nkuchunguza kpwa makini mambo gosi ga-
hendekago mwakpwe nyumbani,
kamwe kasagala bure.
- 28 Anae nkuunuka na kumshukuru
na mlumewe nkumtogola akamuamba.

- 29 “Achetu anji nkuhenda mambo ga ajabu,
ela uwe ukaatsupa osi!”
- 30 Urembo unachenga, na uzuri wa uso nkusira,
ela mchetu wa kumuogopha Mwenyezi
Mlungu ndiye ndiyetogolwa.
- 31 Naariphiwe kulengana na kazi za mikonoye,
na nguma za unonowe zimanyikane na vi-
longozi a mudzi.

lxxxvii

Digo
Chidigo: Digo (Bible)

copyright © 2019 Bible Translation and Literacy

Language: Digo (Chidigo)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-24

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jul 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

bab7eb71-e774-512d-9543-5878c28ca63b